2025, Yıl/Year: 13, Sayı/Issue: 42, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received: 02.09.2025*

Kabul Tarihi / *Date of Accepted: 30.09.2025*

Sayfa / *Page: 127-154*

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

Sonay Sofuoğlu

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi

sonay5314@gmail.com

YENİ BİR KISSA-İ YÛSUF MESNEVİSİ*

Öz

Bu çalışmada, Türk edebiyatının köklü mesnevi geleneği içerisinde önemli bir yere sahip olan Hz. Yûsuf'un hayat hikâyesinin işlendiği Yûsuf ve Züleyha mesnevilerinin, daha önce herhangi bir ilmî çalışmaya konu olmamış geç dönem örneklerinden yeni bir nüshanın tanıtımı yapılmaktadır. Çalışmaya konu olan metin, Prof. Dr. Şaban Doğan'ın özel kütüphanesinde yer alan, muhtelif dinî ve ahlaki konuların işlendiği yazma bir mecmuanın 1b-152b varakları arasında bulunmaktadır. Metnin sonunda yer alan temmet kaydına göre eser, H. 1243 / M. 1828 yılında Hafız Muhammed b. Muhammed Perçinci tarafından kaleme alınmıştır. Bu metin, klasik mesnevi geleneğinin geç dönem ürünlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Çalışmada, eserin genel özellikleri, yazılış tarihi, dil ve üslup bakımından taşıdığı nitelikler üzerinde durulmuş; ayrıca metin, Türk edebiyatındaki diğer Yûsuf ve Züleyha mesnevileriyle mukayeseli biçimde incelenmiştir. Yapılan karşılaştırma sonucunda, eserin bir bölümünün Erzurumlu Mustafa Darîr'in Kıssa-i Yûsuf mesnevisiyle, diğer bölümünün ise Ali Cin'in 2012 yılında yayımladığı İbn-i Abbas'tan Rivayet Edilen Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi adlı mesneviyle önemli ölçüde benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Konunun işlenişi, başlık tercihleri, nazım türü ve tercih edilen vezin gibi unsurlar bakımından değerlendirilen bu üç metin arasında tespit edilen ortak beyitler üç alt başlık altında tablolar hâlinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Tüm bu benzerliklere rağmen, metinde müellife ait olduğu düşünülen özgün beyitlerin varlığı, eserin önemini artırmakta ve onu telif bir

* Bu çalışma, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda hazırlanan "Yeni Bir Kıssa-i Yûsuf Metni: İnceleme-Transkripsiyonlu Metin-Bağlamlı Dizin " adlı devam eden doktora tezinden üretilmiştir.

eser olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Bu yönleriyle metin, hem klasik mesnevi geleneğinin geç dönem örneklerinden biri olarak Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini yansıtması hem de farklı yüzyıllarda kaleme alınmış iki ayrı Yûsuf ve Züleyha mesnevisinden faydalanarak yeni bir varyant hüviyeti kazanması bakımından dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir.
Anahtar Kelimeler: Mesnevi, Kıssa-i Yûsuf, Eski Anadolu Türkçesi, nüsha karşılaştırması, metin incelemesi.

A NEW QISSA-I YUSUF MASNAVI

Abstract

This study introduces a new manuscript of the Yûsuf and Züleyha masnavis, which recount the life story of Hz. Yûsuf and hold an important place within the established masnavi tradition of Turkish literature. This manuscript can be considered a late-period example that has not previously been the subject of any scholarly work. The text under consideration is found in the pages 1b-152b of a manuscript collection on various religious and moral topics, located in the private library of Prof. Dr. Şaban Doğan. According to the colophon at the end of the text, this work, written by Hafız Muhammed b. Muhammed Perçinci in 1243 AH / 1828 AD, stands out as one of the late period products of the classical masnavi tradition. The study focuses on the general characteristics of the work, its date of composition, and its linguistic and stylistic qualities; furthermore, the text is examined in comparison with other Yûsuf and Züleyha masnavis in Turkish literature. The comparison revealed that one section of the work shows significant similarity to Erzurumlu Mustafa Darîr's masnavi titled 'Kıssa-i Yûsuf,' while another section shows significant similarity to the masnavi examined in Ali Cin's 2012 work titled 'The Story of Yûsuf and Züleyha as Narrated by Ibn Abbas. The three texts, evaluated in terms of their treatment of the subject, choice of titles, basis of the text, type of verse and preferred metre, have been presented and interpreted in tables under three subtitles. Despite all these similarities, the presence of original couplets believed to belong to the author in the text increases the importance of the work and gives it the status of an original text. In these respects, the text is noteworthy as both a late example of the classical masnavi tradition reflecting the linguistic features of Old Anatolian Turkish and as a new variant that draws on two separate masnavis of Yusuf and Züleyha written in different centuries.
Keywords: Masnavi, Qissa-i Yusuf, Old Anatolian Turkish, manuscript comparison, textual analysis

1. Giriş

Anadolu sahasında 13. yüzyıldan itibaren örneklerini görmeye başladığımız mesnevi nazım türü, her beytin kendi içinde kafiyeli olmasından ve her konuda dilenildiği kadar uzun yazma özgürlüğü sağlamasından dolayı Türk edebiyatında en çok kullanılan nazım türlerinden biri olmuştur. Türk edebiyatında yüzyıllarca bu nazım türüyle dinî, ahlaki, tasavvufi, tarihî, didaktik, aşk gibi birçok

farklı konunun işlendiği eserler ortaya koyulmuştur. Türk edebiyatındaki mesnevi örneklerinin büyük kısmında beşerî veya ilahi aşk konuları ele alınmıştır. Bu aşk hikâyelerinden *Yûsuf ve Züleyha*, *Leyla ve Mecnûn*, *Hüsrev ve Şirin* gibi ikili aşk üzerine kurgulanmış hikâyeler, 13. yüzyıldan itibaren birçok yazar tarafından kendi sanatsal ifadeleri ve üsluplarıyla yeniden kaleme alınmıştır. Özellikle üç kutsal kitapta bulunan, Kur'an'da kıssaların en güzeli olarak vasıflandırılan Hz. Yûsuf 'un hikâyesi hem Doğu'da hem de Batı'da farklı sanat dallarında birçok yazar ve sanatçı tarafından konu edinilmiştir. Hz. Yûsuf'un hikâyesinin anlatıldığı mesnevi örneklerinin içeriğinde bir taraftan aşk, ölüm, güzellik, hile, pişmanlık, sabır, ayrılık, kavuşma, kader, keder, zulüm, hıyanet, özlem gibi duygulara tanık olunurken diğer taraftan devlet yönetimi, hukukun işleyişi, evlilik, inanç, ticaret, mimari gibi toplumsal yaşama ilişkin bilgiler de edinilebilmektedir.[1] Hz. Yûsuf hikâyesinin şairler ve yazarlar tarafından bu kadar rağbet görmesi hikâyenin dinî, ahlaki ve felsefi boyutları ile ilgilidir. Dolu'nun belirlemeleri kıssanın şark ve garp edebiyat tarihlerindeki yerini ortaya koyar niteliktedir (1952: 419):

> "Yalnız Müslüman şarkın değil, klasik şark edebiyatlarının en meşhur hikâyelerinden biri, şüphesiz ki 'Yûsuf Hikâyesi'dir. Bu edebiyatların klasik devrelerinde, mükemmel edebî eserler hâlinde işlenmiş olan bu hikâye, şark ve garp münekkitleri ile edebiyat tarihçileri tarafından, üzerinde en fazla eser yazılmış olan bir hikâyedir."

Hz. Yûsuf Kıssası, Dolu'nun da ifade ettiği üzere farklı dillerde kaleme alınan pek çok yayına konu olmuştur. Kıssa hakkında Türkiye'de de çok sayıda esere imza atılmıştır. Eldeki çalışmanın malzemesini ise daha önce yayımlanmamış yeni bir nüsha oluşturmaktadır. Söz konusu nüsha, Hafız Muhammed b. Muhammed Perçinci tarafından H 1243 / M 1827 tarihinde yazılan *Kıssa-i Yûsuf 'Aleyhi's-selam* başlıklı metindir. Prof. Dr. Şaban Doğan'ın özel kütüphanesinde bulunan, muhtelif dinî konuların işlendiği yazma bir eserin 1b-152b varakları arasında yer alan bu metin [buradan sonra ŞD], nüsha özelliklerinin tespiti için Leyla Karahan'ın doktora tezi olarak hazırladığı Erzurumlu Mustafa Darîr'in *Kıssa-i Yûsuf* mesnevisi [buradan sonra ED] ile Ali Cin tarafından yayımlanan *İbn-i Abbas'tan Rivayet Edilen Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi* [buradan sonra ÖÇ] ile karşılaştırılmıştır.

Bu çalışmada öncelikle Türk edebiyatındaki Yûsuf ve Züleyha hikâyeleri hakkında genel bilgiler verilecek, ardından makaleye konu olan ŞD'nin tavsifi yapılacak, son olarak da ŞD ile karşılaştırması yapılan ED ve ÖÇ mesnevileriyle belirlenen benzerlikler verilecektir. İlgili nüshalar, hikâyeyi adlandırma, hikâyenin dayanak noktası, kullanılan vezin, başlıklar, şiirler ve bu şiirlerin beyit sayıları, hikâyenin işlenişi açılarından karşılaştırılıp yorumlanacaktır. ŞD - ED ve ŞD – ÖÇ nüshaları arasında ortak olarak gösterilen beyitler '*Birebir Aynı Olan Beyitler', 'Farklı Kelimelerin, Farklı Fonetik ve Morfolojik Yapıların Olduğu Beyitler'* ve *'Söz Dizimsel Farklılıkların Olduğu Beyitler'* başlıkları altında tablolar halinde eserlerden seçilen beyitlerle örneklendirilecektir. Çalışmanın ilgili eserlerin ses ve şekil bilgisi özelliklerini bütünlüklü bir biçimde sunmak gibi bir amacı ise bulunmamaktadır. Ancak gerekli görüldüğü durumlarda, bazı ses bilgisi ve biçim bilgisi özelliklerini tanıklandıran örneklere de yer verilmiştir.

2. Türk Edebiyatındaki Yûsuf ve Züleyha Mesnevilerine Kronolojik Bir Bakış

Kaynağı kutsal kitaplara dayanan Hz. Yûsuf hikâyesi, mesnevilerde en çok işlenen konulardan birisi olmuştur. Türk edebiyatında, Hz. Yusuf'un hayatının işlendiği ilk mesnevi 13. yüzyıla aittir.

[1]Bu konuyla ilgili daha geniş bilgi için bk. Türkdoğan, 2011.

Türklük dünyasında Harezmli Ali, Kul Ali, Gul Gali adlarıyla bilinen Ali'nin *Kıssa-yı Yûsuf* mesnevisi (bk. Cin, 2011: 59), H 630 / M 1232 yılında hece ölçüsü ve dörtlüklerle yazılmıştır. Birçok nüshası bulunan eserin hangi dil sahasına ait olduğu konusunda farklı görüşler söz konusudur. Ali'nin mesnevisi üzerine kapsamlı bir çalışma ortaya koyan Cin; eserin 13. yüzyılın siyasi, ekonomik ve kültürel karışıklığına koşut olarak, halk arasında sözlü kültürde yaşayıp sonradan yazıya geçirilen edebî ürünlerden olduğunu ifade etmektedir (Cin, 2011: 65). Kırımlı Mahmud ve Haliloğlu Ali bu dönemde Yûsuf ve Züleyha mesnevisi yazan şairlerdendir.

14. yüzyıl yazar ve şair sayısında, buna bağlı olarak da eser sayısında da artışın olduğu bir yüzyıldır. Bu dönemde, Yunus Emre, Âşık Paşa, Gülşehrî gibi önemli şairlerin kalemleriyle parlayan Türkçenin ustaca kullanıldığı eserler ortaya koyulmuştur. Mesnevi nazım türüne ilginin arttığı bu yüzyılda, Çelebioğlu'nun "halk tipi mesneviler" ve "edebi-ilmi mahiyetteki mesneviler" olmak üzere iki grupta incelediği elli sekiz mesnevi bulunmaktadır. Halk tipi mesnevi kategorisine dâhil edilen mesnevilerde genellikle tek bir vezin kullanımı söz konusudur. Vezin ihmallerinin çokluğu ile dikkat çeken bu eserler, sade ve açık bir dille yazılmışlardır.[2] Dönemin Yûsuf ve Züleyha mesnevilerine baktığımız zaman özellikle Şeyyad Hamza, Süle Fakih, Erzurumlu Mustafa Darîr gibi önemli şairlerinin eserlerinde bu özellikleri tanıklamak mümkündür. İlgili şairlerden Şeyyâd Hamza'nın *Destân-ı Yûsuf* mesnevisi, bu yönüyle dikkati çeken eserlerden biridir. Bilinen tek nüshası Türk Dil Kurumu Kitaplığında A/301'de kayıtlı olan *Kitâb-ı Güzîd*e'nin (Taş, 2019: 17) içinde yer alan eser, aruz vezni ile kaleme alınmıştır. M 1545 tarihinde istinsah edilen nüsha, Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik dil özelliklerini taşımakla birlikte ağız özellikleri ve arkaik sözcüklerin çokluğu bakımından dikkati çeker (Demirci ve Korkmaz, 2008: 21). Süle Fakih'in eseri de ana hikâyeyi zenginleştiren yan hikâyelerle dikkati çeken hacimli bir eserdir. Ahmedî, Rabguzî, Hamzavî, Garib, Aksaraylı Mahmud bu yüzyılda Yûsuf ve Züleyha mesnevisi yazan diğer şairlerdir.

15. ve 16. yüzyıllarda siyasî, sosyal ve kültürel alanlarda olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Bu olumlu yöndeki gelişmelerin etkileri, mesnevi türüne de yansımıştır. Şairler ve yazarlar, edebi maharetlerini ustalıkla, özenle eserlerinde sergilemişlerdir. Dönem eserleri, şairlerin dile ve nazım unsurlarına hâkimiyeti, kullandıkları mecaz ifadelerin çokluğu ile karakteristiktir. Aruz vezninin uygulanışındaki kusursuzluk önceki yüzyıllara ait mesnevilerden daha ileri düzeydedir. Sanat endişesiyle kaleme alınan mesnevilerin belirginleştiği 15. yüzyıl, mesnevi geleneğinde bir dönüm noktası olarak yorumlanmaktadır. Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine doğru bir gelişim izlendiği 15. yüzyılın sonunda (1491/1492) Hamdullah Hamdi tarafından kaleme alınan *Yûsuf u Züleyha* mesnevisi gerek dil ve üslup bakımından gerekse konunun işlenişi bakımından, edebi değeri en yüksek olan mesnevi olarak değerlendirilmektedir. Bu mesnevi, 15. yüzyıla konumlanan bir eser olmasından dolayı bünyesinde geçiş dönemi dil özelliklerini barındırmaktadır. Tebrizli Ahmedî, Şeyhoğlu Mustafa, Kırımlı Abdulmecid, Dur Big, Hâmidî, Hataî, Çâkerî, Bihiştî Ahmet Sinan, Bekaî, Abdulvahab ve Nahifî bu yüzyılda Yûsuf ve Züleyha mesnevisi yazan diğer şairlerdir.

Osmanlı Devleti'nin siyasî ve askerî alanlarda ilerleme yaşadığı 16. yüzyıl, kültürel açıdan da gelişmenin hızlandığı bir zaman dilimidir. Bu dönemde İran edebiyatıyla var olan etkileşim daha da

[2] Konuyla ilgili daha geniş bilgi için bk. Çelebioğlu, 1999.

ilerlemiş, İran edebiyatının önemli eserleri Türkçeye tercüme edilmeye başlanmıştır. Tercüme ile başlayan mesnevi yazma geleneği, zaman içinde telif eserlere kapı açmıştır. Kemal Paşazâde'nin *Yûsuf u Züleyha* mesnevisi gibi çeviri-telif arasında konumlandırılan eserler yazılmaya başlanmıştır. Molla Câmî'nin etkisinin yoğun bir şekilde hissedildiği eser Kavcar'ın da ifade ettiği gibi "büyük ölçüde bir çeviri havası" taşımaktadır (Kavcar, 1969: 240). 7777 beyitten oluşan eser, Arapça ve Farsça tamlamaların çokça kullanıldığı halk dilinden uzak şiirlere, mesnevilere nazaran daha sade bir dil ve üslupla yazılmıştır. Dukaginzade (Taşlıcalı) Yahya'nın *Yûsuf ve Züleyha*'sı da bu zaman diliminde kaleme alınan önemli mesnevilerindendir. Hâmidî, Bursalı Celîlî, Likai, Nimetullah, Karamanlı Kami Mehmet, Ziyai Yusuf Çelebi, Manastırlı Kadı Sinan, Gubarî, Halife, Şikarî, Şerifî, Manastırlı Celîl; bu yüzyılda Yûsuf ve Züleyha mesnevisi yazan diğer şairlerdir.

17. yüzyıl siyasî, sosyal ve ekonomik açıdan olumsuzlukların yaşandığı bir yüzyıl olmasına rağmen Türk edebiyatı bu menfi tablodan etkilenmeden gelişimini sürdürmüştür. Bu dönemde, içerikten çok şiirselliğe daha önem verilen klasik üslup, Hint mistisizminin işlendiği sebk-i hindî üslubu, şiirin insanı terbiye edip bilgilendirmesinin amaçlandığı hikemî tarz ve şiirde yerli ve mahallî unsurların fazlaca kullanıldığı mahallî tarz ile birçok eser yazılmıştır. Bu yüzyılda yazılmış eserlere bakıldığı zaman şiirlerde işlenen konuların önceki yüzyıllardakinden farklılaştığı, daha çok mahalli konulara ağırlık verildiği görülmektedir. Şairler, klasik mesnevi konularından ziyade sosyal, ekonomik, didaktik ve dinî konuları eserlerinde işlemişlerdir. Siyasî ve sosyal yöndeki olumsuzluklar ve edebiyatta yeni arayışlara yönelme isteği bu durumun sebepleri olarak gösterilmektedir (Kartal, 2007: 364). Yûsuf u Züleyha, Leyla vü Mecnûn, Hüsrev ü Şîrîn gibi meşhur çift kahramanlı aşk hikâyelerinin konu edinildiği mesnevi örneklerini bu dönemde de görmekteyiz. Bunların sayıları az olmakla birlikte önceki yüzyıllara nazaran nitelik bakımından zayıf bir görüntü sergilemektedirler. Bu dönemin şairlerinden Bursalı Hevâyî Mustafa, Bağdatlı Abdulcelîl Zihnî, Abdulhay Mustafa Rif'atî Çelebi tarafından yazılmış üç Yûsuf ve Züleyha mesnevisi bilinmektedir. Bu döneme kadar yazılmış Yûsuf ve Züleyha mesnevilerinin gelişim seyri hakkında Türkdoğan'ın yapmış olduğu tespitler 16. yüzyıldan sonraki yüzyıllarda Yûsuf kıssasının işlendiği mesnevilerin sayıca az, nitelik bakımından zayıf olmalarının nedenini açıklar niteliktedir (2011: 65):

> *"İlk mesnevi örneklerinde Kur'an kıssasından bir ders çıkarma amacı güdüldüğü; 15-16. yüzyıllarda ise kıssa, entrik yapısı zengin, çift kahramanlı bir aşk hikâyesi olarak beğenilmiş ve gerek tahkiye gerek dil ve üslup açısından zirve eserler verilmiştir. 17. yüzyıla gelindiğinde, artık, bu konuda çok işlenmiş, çok söylenmiş bir başka şair tarafından aşılması güç bir noktaya çekilmiştir.".*

Son olarak, 18. yüzyılda Ahmed Mürşidi, Kerküklü Mehmet Nevruzî, Köprülüzade Esat Paşa, Hevai Abdurrahman Efendi; 19. yüzyılda ise Süleyman Tevfik Bey, Mehmet İzzet Paşa tarafından kaleme alınan Yûsuf ve Züleyha mesnevileri bulunmaktadır.

3. ŞD Nüshasının Tavsifi

Çalışmada incelemesini yaptığımız *Kıssa-i Yûsuf* mesnevisi, manzum bir şekilde muhtelif dinî konuların ele alındığı yazma bir eserin içerisinde yer almaktadır. Eser, toplam 239 varaktan oluşmaktadır. Yazma, mukavva bir kapakla ciltlenmiştir. Yazmanın bazı sayfalarında, özellikle de son sayfalarında yırtık kısımlar bulunduğu için yazma yıpranmış bir görünüme sahiptir. Yazmada sarı

renkli kâğıt üzerinde siyah mürekkep kullanılmıştır. Başlıklar ise kırmızı mürekkeple belirtilmiştir. Eser, okunaklı, harekeli bir nesihle yazılmıştır. Bazı sayfaların kenarlarında, üst ve alt kısımlarında harf ve kelime yazım denemeleri olarak yorumlanabilecek karalamalar mevcuttur. Nüshanın bazı yapraklarında rutubetten kaynaklanan hasarlar oluşmuş, bunlar da bazı beyitlerdeki kelimelerin okunamayacak şekilde silinmesine neden olmuştur. 153b ve 154a sayfaları hariç tüm varaklar manzum olarak yazılmıştır. Eserin sayfa numaralandırması rakamlarla yapılmıştır.

Kıssa-i Yûsuf hikâyesi, yazma eserin 1b- 152b varakları arasında yer almaktadır. Mesnevide, toplam 4200 beyit ve 36 başlık bulunmaktadır. Başlıklar Farsça olarak yazılmıştır. 76b, 77a ve 152b sayfaları hariç, her sayfada iki sütun halinde başlıklarla beraber 14 beyit bulunmaktadır.

Muhtelif dinî konuların işlendiği yazmada, sadece Yûsuf hikâyesinin son yaprağında bir isme rastlanılmıştır. Buna göre eserin müellifi Hafız Muhammed b. Muhammed Perçinci'dir. Yaptığımız araştırmalarda eserin müellifi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Yûsuf kıssasının son varağında *vaút-i farià vaúti'ê-êuhÀ min yevmü'l-óams min õi'l-óicce sene åelÀåe ve er'baÿn ve mi'etein ve elf* açıklamaları yer almaktadır. Bu bilgiler göstermektedir ki eser H 1243 / M 1827 yılında zilhicce ayının beşinci gününde kaleme alınmıştır.

Hikâyeyi adlandırma konusunda Türk edebiyatının klasik devir eserlerinde genellikle *Yûsuf u Züleyha, Yûsuf ve Zeliha, Yûsuf u Zeliha* gibi ikili bir aşk kimliğine büründürülen bir adlandırmaya gidilmiştir. Ancak Eski Anadolu Türkçesinin ilk devirlerindeki mesnevi isimlerine bakıldığında bazı şairlerin eserlerini (Ali, Haliloğlu Ali, Süle Fakih, Erzurumlu Darîr) *Kıssa-i Yûsuf*; bazılarının ise (Şeyyâd Hamza) *Destân-ı Yûsuf* şeklinde adlandırarak okuyucunun zihninde hikâyenin konusunun aşk değil de bir peygamberin hayatıyla ilgili olduğu izlenimini vermeye çalıştıkları görülür. Elimizdeki nüshada da ilk devir eserlerinde olduğu gibi bir adlandırmaya gidilmiştir. Mesneviye *"úıããa-i yÿsuf 'aleyhi's-selÀm"* başlığıyla başlayan şair, başlıklar haricinde mesnevide 8'er kez *"úıããa-i yÿsuf"* ve "*yÿsuf úıããası*" ifadelerini kullanarak hikâyenin merkezinde Hz. Yûsuf'un olduğunu göstermeye çalışmıştır.

úıããa-i yÿsufı *ėdelüm tamÀm / dürr-i meknÿn ile úılalum niôÀm (39b/6)*

yine tefsìr ***úıããa-i yÿsuf*** *ėydem / kim yÿsuf ne úıldıysa anı ėydem (99a/7)*

ėşid imdi yine ***yÿsuf úıããasın*** */ ibn-i yÀmin gör ne úıldı emìn (96b/10)*

úıããaya gėrü rücÿ' eyleyelüm / ***yÿsufuŋ úıããasın*** *söyleyelüm (12a/1)*

Türk edebiyatında, kutsal kitaplarda özel bir yere sahip olan Hz. Yûsuf'un hikâyesinin konu edinildiği mesnevilerin dayanak noktasını başta Kur'an, Tevrat gibi kutsal kitaplar teşkil etmektedir. Mesnevilerin bir diğer kaynağı da çeşitli tefsircilerin beyanlarıdır. Bu tefsircilerden biri Hz. Muhammed'in amcasının oğlu olan Abdullah bin Abbas'tır. Yûsuf ve Züleyha mesnevilerinde, özellikle ilk örneklerde, İbn-i Abbas'ın adı çokça zikredilmektedir. ŞD nüshasının şairi Perçinci de Kur'an'dan ve İbn-i Abbas'ın tefsirlerinden faydalanıp sahip olduğu dil becerisi ve sanatsal gücüyle eserini vücuda getirmiştir.

yėdi yüzi yėrde çalap emr eyledi / ***úur'Àn içinde*** *söz çoú söyledi (9a/3)*

zìrÀ ***úur'Àn ma'nÀsıdur*** *bu kelÀm / 'Àrif aŋlar bu sözi ne bile 'Àm (84b/2)*

Müellif, mesnevide söylediklerinin gerçekliğini ispatlamak için altı kez Kur'an'a atıfta bulunmuştur. Ayrıca İbn-i Abbas'ın tefsirlerinden faydalandığını 11 beyitte dile getirmiştir.

ibn-i 'abbÀs *eyledi şeró-i beyÀn / nice kim söyledi işbu dÀsitÀn (5a/10)*

ibn-i 'abbÀs *böyle buyurdı òoca / mıãır sulùÀnı yaturdı bir gėce (63b/9)*

Metin, mesnevi nazım türüyle yazılmıştır. Bu nazım türünde *giriş*, *konunun işlendiği kısım* ve *sonuç* olmak üzere üç ana bölüm vardır. Mesnevilerin giriş bölümünde genel olarak tahmid, tevhid, münacat, naat, miraç, muzicat, din ulularına övgü, dört mezhep kurucularına övgü, on iki imama övgü, padişaha, sultana, devlet büyüklerine övgü ve sebeb-i telif gibi alt başlıklar bulunmaktadır. Yayımı yapılmış mesnevilere bakıldığında, giriş bölümünde yer alan bu alt başlıkların, bazılarında olmadığı, bazılarında ise mesnevinin diğer ana bölümlerinde yer aldığı görülmektedir.[3] Makalenin konusunu teşkil eden mesnevinin giriş kısmında Allah'a şükredildiği beyit (1b/9) ve yazma sebebinin anlatıldığı beyitler varsa da tevhit, münacat, naat gibi diğer alt başlıklar bulunmamaktadır.

Mesnevi, genel olarak aruz vezninin 11'li *fÀ'ilÀtün fÀ'ilÀtün fÀ'ilün* ölçüsüyle yazılmıştır.

andan ãoŋra ya'úÿb ėyder her úaøÀ óaúdan gelür / kimi mÀlik kimi dervìş olur (18a/12)

gelgil yüzüŋi göreyin / ÀşikÀre cÀn-ı penhÀn úandasın (26a/9)

işbu şi'ri dėdi aàladı / anı görüp atasıŋı ùaŋladı (26a/12)

ataŋuzuŋ óürmetçün göndüreyim sizleri / inşÀa'llÀh ol pìr unutmaya du'Àdan bizleri (121a/11)

Yukarıda örnek olarak sunulan beyitlerden anlaşılacağı üzere mesnevide hem beyitler arasında hem de mısralar arasında vezin farklılıkları görülmektedir.

Mesnevide, *"Şi'ir-i Yÿsuf, Şi'ir-i Züleyha, Şi'ir"* gibi başlıklarla verilmiş 18 şiir bulunmaktadır. Şiirlerin beyit sayısı 4 ila 20 arasında değişmektedir. Genellikle kahramanlara söyletilen şiirlerdeki, *"bu şi're ÀàÀz eyledi, işbu şi'ri dedi"* ifadelerinden sonra başlıklara yer verilir. Mesnevide, bu şiirlerin dışında, aynı ifadelerin kullanıldığı başlıksız olarak yazılmış 4 şiir daha bulunmaktadır. Sonuçta, eserde toplam 22 şiir bulunmaktadır. Aşağıda, Yakup'un Yusuf'un kurt tarafından öldürülme haberini alması üzerine söylediği 7 beyitlik *"benüm"* redifli şiirinden birkaç beyit verilmiştir:

şöyle dėyüp ya'úÿb ol dem aàladı / ***işbu şi'ri dėdi*** *ol dem söyledi*

dėdi úanı şÀh-ı sulùÀnım benüm / başda 'aúlum gevdede cÀnım ***benüm***

yüzi güneş yüzi ùa'na urur / yanaài gül zilfi reyóÀnım ***benüm***

cÀnımıŋ cÀnı ve göŋlüm yemişi / úandasın ey şÀh-ı ken'Ànım ***benüm***

gelüben derdime dermÀn eylegil /sensin aòìr derde dermÀnım ***benüm*** *(17a/5)*

Şiirler vasıtasıyla hikâyenin tekdüzeliği kırılarak hikâyeye bir canlılık katılmıştır. Şiirlerin yanında, okuyanların veya dinleyenlerin merak duygusunu canlı tutmak ya da gidermek için ana

[3] Mesnevi nazım türünün tertip özellikleri için bk. Kartal 2021.

hikâyenin yanında küçük epizotlar sunulup mesnevi içerik bakımından zenginleştirilmiştir. "Yusuf'un atıldığı kuyunun hikâyesi", "Yûsuf'un atıldığı kuyuda bulunan Hud peygamberin hikâyesi", "İbn-i Reyhan'ın Yûsuf'un bulunduğu kuyuyla ilgili gördüğü rüyanın hikâyesi" elimizdeki nüshada yer alan epizotlardan birkaçıdır.

Bazı müellifler veya müstensihler, okuyucuların dikkatini çekmek için konuyla ilgili başlıklara yer vererek hikâyeler arası geçişi sağlamışlardır. Bazı müellif ve müstensihler ise bu geçişi temin etmek için beyit içinde *hikâyeye dönüşü* sağlayan ifadelere yer vermişlerdir.[4] Elimizdeki nüshada bazı hikâyeler için başlıklı, bazılarında ise başlıksız geçişler yapılmıştır. Örneğin Yûsuf'un hayatta olduğunu Yakup'a haber vermek için Kenan'a gönderilecek kişinin Beşir'in olması gerektiği Cebrail vasıtasıyla Yûsuf'a haber gönderilir. Beşir'in kim olduğu hakkında okuyucuya bilgi verilmeden önce müellif sözü, iki aylıkken öksüz kalan Yûsuf için Yakup'un satın aldığı cariyeye getirir. Ardından şair, Yakup'un cariyenin çocuğunu pazarda satmasından ve cariyenin Yakup için ettiği bedduadan bahsedip bir başlık vermeden aşağıdaki beyiti verir. Ardından da Kenan'a gidecek olan Beşir'in hikâyesine geçer.

imdi cÀriye sözin òatm ėdelüm / ***dönelüm yÿsuf sözine gidelüm (****128a/6)*

Burada dikkati çeken bir durum vardır. Müellif, yer vermiş olduğu cariyenin hikâyesini mesnevinin giriş kısmında da anlatmıştır. Bu, müellifin okuyucuları veya dinleyicileri hikâyenin içinde tutmak için veya hikâyeyi daha anlaşılır kılmak için izlediği bir yöntem olarak yorumlanabilir.

Hikâyenin Muhtevası

Eser, şairin Allah'a şükrettiği aşağıdaki beyitle başlar:

úılalum şükri òudÀvend-i cihÀn /söyleyelim bir 'acÀyib dÀsitÀn (1b/1)

Bu beyit, şairin kıssayı yazma sebebini anlattığı beyitlerle (1b/2-1b/12) devam eder. Sebeb-i teliften sonra şair Halil, İsmail, İshâk ve Yakup peygamberlerden bahsedip Hz. Yakup'un altı eşinden olan on iki oğlunun isimlerini *(Şem'ÿn, YehÿdÀ, Ummìl, IàvÀn, Beşìr, LÀvÀr, Ruvìl, Selvìn, DÀdÀn, CÀn, Yÿsuf, YÀmin)* sayar.

On bir kardeşin Yûsuf'u kıskanma sebeplerinden bahseden şair Yûsuf'un öksüzlüğünden ve Yakup'un Yûsuf için satın aldığı cariyeden söz eder. Doğarken annesini kaybeden Yûsuf'a süt emzirmesi için Yakup'un satın aldığı cariyenin bir çocuğu vardır. Cariyenin kendi çocuğunu ve Yûsuf'u aynı anda emzirdiğini gören Yakup, cariyenin çocuğunu alıp bir pazarda satar. Bunun üzerine cariye Yakup'a beddua eder ve dua kapısı açık olduğu için cariyenin dileği kabul olur:

nitekim maórÿm úıldın sen beni / ãatdura oàlancuàuŋı ol àanì (2b/13)

ol zamÀn aòter güzer-idi meger / óÀceti oldı úabÿl ey baòtı var (2b/14)

Bin bir nazla büyütülen Yûsuf'un güzelliğini şair, İbn-i Abbas'ın rivayetlerinden aldığı bilgilere dayanarak şu şekilde anlatır:

[4] Şeyyâd Hamza'nın mesnevisi başlıksız geçişlerin olduğu bir mesnevidir. Mesnevide sadece "Nükte" başlıkları bulunmaktadır. Hikâyeye geçiş/dönüş, beyitler içinde verilen ifadelerle sağlanmıştır. Başlıklarla geçişin/dönüşün yapıldığı mesnevilere örnek olarak Ali'nin, Erzurumlu Darîr'in, Süle Fakih'in eserleri gösterilebilir.

ibn-i 'abbÀs eyle buyurdı *beyÀn / diŋle ey mü'mìn bunı baş-ıla cÀn (3a/6)*

yüzi güneş alnı ay úaşı hilÀl / yaŋaàı gül dudaàı süd dadı bal (3a/11)

ol zamÀnda yÿsufuŋ óüsni çavı / ùolmış-ıdı ser-te-ser dünyÀ evi (3b/4)

Yûsuf'un güzelliğinin anlatıldığı beyitlerden sonra şair, Allah'ın Yûsuf Kıssası'nı Kur'an'da övdüğünü aktarır ve Yûsuf Suresi'nin indirilme sebebiyle ilgili üç rivayetten bahseder.

ögdi úur'Ànda *anı rabbü'l-enÀm /* ***úıããalar òÿbı budur*** *ey nìk-nÀm (3b/14)*

bu rivÀyet ki *ibn-i 'abbÀs eyledi / ol ki tefsìr ü kelÀm söyledi (4a/1)*

bir rivÀyet budur *uş kim söyledük / biz daòı úul üzre bünyÀd eyledük (4b/8)*

bir daòı budur rivÀyet *aŋlaàıl / vaãfıŋ ėşit nicedür fehm eylegil (5a/3)*

Yûsuf Suresi'nin indirilme sebeplerinden sonra şair, Arapça olarak indirilen surenin şerhini yapan İbn-i Abbas'ın beyanlarını esas alarak Türkçe olarak destanı tefsir ettiğini ifade eder ve *"aàaz-ı úıããa-i yÿsuf 'aleyhi's-selÀm"* başlığıyla ana hikâyeye geçer.

biz daòı miúdarımuzca söyledük / ***Türkçe*** *bu destÀnı tefsìr eyledük (5a/11*)

Mesnevide hikâyenin işlenişi genel hatlarıyla şu şekildedir:

1- Yûsuf'un rüya görmesi ve babasına anlatması. Yakup'un rüyayı yorumlaması.
2- Dünya Hatun'un Yûsuf'un rüyasından diğer kardeşlerine bahsetmesi.
3- 11 kardeşin Yûsuf'u alıp kıra götürmeleri ve Yûsuf'u kuyuya atmaları.
4- 11 kardeşin Yakup'a Yûsuf'un bir kurt tarafından öldürüldüğünü söylemeleri.
5- Yûsuf'un bir kervan tarafından kuyudan çıkarılması ve kardeşleriyle pazarlık yapılıp satın alınması.
6- Güzelliği dillere destan olan Zeliha'nın rüyasında 3 kez Yûsuf'u görmesi.
7- Zeliha'nın gördüğü üçüncü rüyada Yûsuf'la konuşup Yûsuf'un Mısır'ın sultanı olduğunu öğrenmesi ve bunun üzerine Taymus'un Mısır azizine kızıyla evlenmesi için mektup yazması.
8- Çeyiziyle Mısır'a giden Zeliha'nın evlendiği kişinin Yûsuf olmadığını öğrenmesi.
9- Pazarda satılan Yûsuf'un Mısır Azizi tarafından satın alınması.
10- Yûsuf'a olan aşkını göstermek için Zeliha'nın Yûsuf için saray yaptırması ve sarayda Aziz'in ikisini bir arada görmesi.
11- Zeliha'nın Mısırlı kadınları evine davet etmesi. Yûsuf'u gören kadınların ellerini kesmesi. Yûsuf'un zindana atılması.
12- Mısır sultanını öldürmek isteyen ekmekçinin ve şarapçının zindana atılması. Bunların gördükleri rüyaları, Yûsuf'un yorumlaması.
13- Padişahın rüya görmesi ve bu rüyayı Yûsuf'un yorumlaması. Padişahın Yûsuf'un suçsuz yere zindanda olduğunu öğrenmesi. Zeliha'nın sürgün edilmesi, Yûsuf'un hazineden sorumlu kişi olarak görevlendirilmesi.
14- Yedi yıllık bolluğun yaşanmasının ardından kıtlık döneminin yaşanması. Halkın bir şeyler karşılığıyla Yûsuf'tan buğday alması.
15- Zeliha'nın iman etmesi. Yûsuf'la Zeliha'nın evlenmesi.

16- Yakup'un çocuklarını buğday satın almaları için Mısır'a göndermesi. Yûsuf'un kardeşlerini tanıması. Kardeşlerin ikinci kez Mısır'a gelişlerinde Yûsuf'un kardeşi Yamin'e, üçüncü gelişlerinde diğer kardeşlerine kendini göstermesi. Kardeşlerin barışması.
17- Yûsuf'un gömleğinin Yakup'a götürülmesi. Yûsuf'u bebekken emziren kadının çocuğuna kavuşması. Yakup'un Yûsuf'un yaşadığından haberdar olması.
18- Yakup'un çocuklarıyla birlikte uzun süre Mısır'da yaşaması. Kenan'a dönen Yakup'un vefatı.
19- Yûsuf'un Nil kenarında Allah'a iman edenlerle beraber bir şehir kurması. Yûsuf'un ve ardından Zeliha'nın vefatı.
20- Yûsuf'un mezarının önce Mısır'a daha sonra Nil'in ortasına taşınması. Allah'ın emriyle Musa'nın Yûsuf'un mezarını Kenan'a, atalarının yanına taşıması.

19. yüzyılın ilk yarısında yazılan bu mesnevi, yabancı unsurların kullanımı açısından Batı Türkçesinin en temiz devri olan Eski Anadolu Türkçesini yansıtmasının yanında eserde Eski Anadolu Türkçesinin genel ses ve şekil özelliklerinin baskın olduğu görülmektedir. Nüshanın imlası hakkında bir tutarlılıktan bahsetmek oldukça zordur. Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliklerinden biri olan yuvarlaklaşma metnin imlasında ağır basarken bu kurala uymayan tanıklar da bulunmaktadır. *atalarınıŋ(60a/2), taŋrınuŋ(145a/12), úıldım (57b/6), úıldum (58a/3), úullıú (40b/1), úulluú (50a/9), oúıyup (13b/1), oúudı (99b/3), doldı (8a/13), ùoldı (20b/2)* örneklerinde görüldüğü gibi ses ve şekil özelliklerinin ikili kullanımı ile aynı kelimenin farklı imlayla yazıldığı örnekler de yaygındır. Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait eserler hakkında yapılan "eserlerin imlası genelde kuralsız ve düzensizdir" (Türk, Doğan ve Şerifoğlu, 2012: 29) yorumu, üzerinde çalışılan bu nüsha için de geçerlidir. Bu yazının amacı, ŞD nüshanın tanıtımı olduğu için eserin ses ve şekil bilgisi üzerine ayrıntılı bir bilgi verilmemiş; genel açıklamalarla iktifa edilmiştir.

Eldeki nüshanın, daha önce çalışılmış olan Yûsuf ve Zeliha mesnevileriyle benzerliğinin olup olmadığı araştırılırken Leyla Karahan tarafından 1985 yılında doktora tezi olarak hazırlanmış olan Erzurumlu Mustafa Darîr'e ait *Kıssa-i Yûsuf* mesnevisiyle [ED] ve Ali Cin'in 2012 yılında *İbn-i Abbas'tan Rivayet edilen Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi* adlı eserinde incelediği mesneviyle [ÖÇ] benzerliklerin olduğu tespit edilmiştir. Aşağıda ŞD nüshasının ED ve ÖÇ nüshalarıyla olan koşutlukları açıklanacaktır.

4.Erzurumlu Darîr'in Nüshası ve ŞD Nüshasıyla Benzerlikleri

Erzurumlu Mustafa Darîr'e ait *Kıssa-i Yûsuf* mesnevisinin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde TY. 311 numarada kayıtlı bir nüshası bulunmaktadır. Bu nüsha, Leyla Karahan tarafından 1985 yılında doktora tezi olarak neşredilmiştir. Ayrıca bu nüsha üzerine Gülçin Kocaengin'e (1954) ve Nuran Özyiğit'e (1963) ait yüksek lisans tezleri bulunmaktadır. Nüsha, 84 yapraktan oluşan bir mecmuanın içinde ilk 54 varağında yer almaktadır. Telif tarihi H.768 / M. 1366/1367 olan eserin, kimin tarafından nerede ve ne zaman istinsah edildiği bilinmemektedir. Harekesiz olan bu nüshayı Karahan, "imla özellikleri bu nüshanın harekeli bir başka nüshadan kopya edildiği intibaını vermektedir" (Karahan, 1985: 48) şeklinde yorumlamıştır.

Sadık Yazar ise Erzurumlu Mustafa Darîr'e ait olduğu belirtilen *Kıssa-i Yûsuf* mesnevisine yönelik farklı bir iddiada bulunur. Cezayir Milli Kütüphanesi'nde 1942 numara ile kayıtlı olan *Kıssa-i Yûsuf* nüshasını 2018 yılında bir makaleyle ilim dünyasına tanıtan Yazar, 62 varaktan oluşan ve her bir sayfasında iki sütun hâlinde 17 satırı bulunan nüshanın müellifinin 14. yüzyıl şairlerinden Yûsuf-ı Meddâh olduğunu düşünür. Yazar, telif tarihi Şubat-Mart 1731 olan, müstensihi ve istinsah yeri hakkında bilgi bulunmayan nüshanın imla özelliklerine dayanarak eseri 14. yüzyıla konumlandırır. Yazar, bu nüshayı, Türk edebiyatındaki diğer mesnevilerle karşılaştırdığında nüshanın Erzurumlu Mustafa Darîr'in *Kıssa-i Yûsuf* mesnevisiyle benzerliklerinin olduğunu tespit eder ve Darîr'e ait mesnevinin aslında Yûsuf-ı Meddâh'a ait olduğunu çeşitli bulgularla ispat etmeye çalışır.[5]

ED nüshası 54 varaktan oluşmakta ve her sayfasında 21 satır bulunmaktadır. Hikâye, toplam 2120 beyitle tamamlanmıştır. ED nüshası ile ŞD nüshası mukayese edildiğinde, benzerliklerin ŞD nüshasında 1-1471., ED nüshasında ise 11-822. beyitler arasında olduğu belirlenmiştir. ŞD nüshasındaki 1471 beytin 763'ü ED ile ortak iken 658 beyit ED nüshasında bulunmamaktadır.

ŞD nüshasında hikâye "*úıããa-i yÿsuf 'aleyhi's-selÀm* ve *bismillahi'r-rahmani'r-rahim"* başlıklarıyla, ED nüshasında ise "*bismillahi'r-rahmani'r-rahim"* başlığıyla başlamaktadır.

Her iki nüshada, hikâyeyi adlandırma konusunda benzerlik bulunmaktadır. Bu konuyla alakalı yazılmış olan mesnevilerde hikâye genellikle "*Yûsuf u Züleyha, Yûsuf ve Zeliha"* olarak adlandırılmışken bu iki nüshanın muhtelif yerlerindeki ortak beyitlerde "*kıssa-i yûsuf*" adı geçmektedir.

ŞD Nüshasında	**ED Nüshasında**
ol gül ile bülbüli şÀd ėdelüm **úıããa-i yÿsufı** bünyÀd ėdelüm (1b/3)	ol gülile bülbüli şÀd idelüm **úıããa-i yÿsufa** bünyÀd idelüm (12)
úıããa-i yÿsuf úaãaãda görmişem ey nice üstÀõa anı ãormışam (39b/3)	**úıããa-i yÿsuf** úıãaãda görmişem ey nice üstÀda anı ãormışam(513)

Her iki metin aruzun *fÀ'ilÀtün fÀ'ilÀtün fÀ'ilün* vezniyle yazılmıştır. Karahan, metinde bir kısmının müstensihe ait olduğunu düşündüğü birçok vezin bozukluklarından bahsetmektedir. Aynı durum ŞD nüshasında da görülmektedir.

ED nüshasında hikâyenin daha anlaşılır kılınması için sekiz meclise bölündüğü, her meclis ve şiir için başlık kullanıldığı görülmektedir. Burada şair kaçıncı fasıl olduğu konusunda okuyucuyu bilgilendirmek için *"Meclis-i Evvel", "El-Meclis-i Sevvom"* gibi başlıklar kullanmıştır. ŞD nüshası da başlıklara yer verilen bir nüshadır. Söz konusu nüshalarda tespit edilen ortak beyitlerin sonlandığı kısma kadar dört meclis vardır. Her iki nüshanın koşutluklarının bulunduğu beyit aralığında ŞD'de ilk meclis hariç 2, 3. ve 4. meclisler başlıklarla gösterilmiştir. Koşutlukların sonlandığı kısımdan sonra ise ŞD nüshasında kaçıncı meclis olduğu belirtilmeden olaya uygun başlığa yer verilerek anlatıma devam edilmiştir. Her iki nüshada kullanılan başlıklar birbirinden farklılık göstermektedir. ED nüshası, başlık sayısı bakımından ŞD nüshasından daha fazladır.[6]

[5] Daha geniş bilgi için bk. Yazar, 2018.
[6] ŞD ve ED başlıklarının mukayesesi "EK 1"de verilmiştir.

Hikâyenin işlenişi açısından iki nüsha karşılaştırıldığında koşutlukların bulunduğu aralıkta ***genel olarak*** konu birliğinin olduğu ancak benzerlikler sonlandıktan sonra iki nüshada hikâyenin işlenişinde değişikliklere tanık olunmaktadır. Bu aralıktaki beyit sayısı, ŞD nüshasında ED nüshasından neredeyse iki kat daha fazladır.

ŞD Nüshasında	**ED Nüshasında**
her bir oàlana üç biŋ úoyun ėder yÿsufa altı biŋ ėder ol ey peder (2b/1) her birin bir işe vėrür oàlanların illÀ yÿsuf mühr-ibÀn olur úarìn **(2b/2)** ol óased bünyÀdı bu işden biter kim óased[d]en ey nice başlar biter (2b/3)	her bir oàlına virir üç biŋ úoyun yÿsufa virmişdi altı biŋ úoyun (37) ol óased bünyÀdı hem anda biter kim óasedden nice nice başlar yiter(38)

Yukarıda Yakup'un Yûsuf'a verdiği değerin anlatıldığı örnek beyitler sunulmuştur. Görüldüğü gibi ŞD'deki 2b/2. beyit ED'de bulunmamaktadır. Bu örnekte olduğu gibi konunun daha fazla beyitle anlatımı ŞD nüshasında sıklıkla görülmektedir. ŞD müellifinin konuyu daha fazla beyitle anlatması beyit sayısını arttırmıştır. Ayrıca şairin konuyla bağlantılı başka hikâyelere yer vermesi de beyit sayısının fazla olmasının bir başka nedenidir.

ŞD nüshasında ana hikâyenin içeriği birçok küçük hikâyeyle zenginleştirilmiştir. Bu hikâyelerin çoğu ED nüshasında bulunmamaktadır. ŞD nüshasındaki "Yakup'un Yûsuf'un gördüğü rüyayı yorumlaması", "Yûsuf 'un atıldığı kuyudaki Hud peygamberin hikâyesi", "Zeliha'nın Yûsuf'u üç kez (ED'de bir kez) rüyasında görmesi" olayları ED nüshasında olmayan veya biraz farklılık gösteren olaylardan birkaçıdır.[7]

Yukarıda ŞD ve ED nüshaları arasında 763 beytin ortak olduğu belirtilmişti. Bu beyitlerin bazıları birebir aynıyken, büyük çoğunluğunda farklı kelimelere, fonetik ve morfolojik yapılara tanık olunmaktadır. Ancak bu farklılıklar ciddi bir ayrım teşkil etmemekte ve beyitlerin anlam bütünlüğünü bozmamaktadır. Ayrıca söz dizimsel farklılıkların olduğu beyitler de vardır. Aşağıda bu benzerliklerin ve farklılıkların daha iyi anlaşılması için her iki nüshadan ortak beyitler tablolar hazırlanarak sunulmuştur.

4.1. Birebir Aynı Olan Beyitler

İki nüshada, fonetik özelliklerden morfolojik yapılara, kelimeden söz dizimine kadar her açıdan aynı olan toplam 19 beyit bulunmaktadır. Hiçbir değişikliğe yer verilmeden kopyalanan bu beyitler her iki müellifin de aynı kaynaktan faydalandığını düşündürmektedir. Bu beyitlerden bazıları aşağıda verilmiştir.

ŞD Nüshasında	**ED Nüshasında**[8]
úıldılar úardaşları bu kez óased	úıldılar úardaşları bu kez óased

[7] Konuların işlenişi "EK 2"de verilmiştir.
[8] Karahan çalışmasında beyitlerin varak numaralarını göstermeyip beş beyitte bir beyit sayısını gösteren numaralandırma yapmıştır. Bu sebeple tablolarda beyitler sayısal ifadelerle gösterilmiştir.

ėytdiler yÿsuf bize baàladı sed (3b/13)	ėytdiler yÿsuf bize baàladı sed (62)
ilerü geldi yehÿdÀ söyledi urmaŋ öldürmeŋ dėyü cehd eyledi (12b/4)	ilerü geldi yehÿdÀ söyledi urmaŋ öldürmeŋ dėyü cehd eyledi (151)
nÀmesinde yazmış-ıdı yÀ emìr bir úızım vardur cihÀnda bì-naôìr (29a/2)	nÀmesinde yazmış-ıdı yÀ emìr bir úızım vardur cihÀnda bì-naôìr (351)

4.2. Farklı Kelimelerin, Farklı Fonetik ve Morfolojik Yapıların Olduğu Benzer Beyitler

Benzer olan beyitlerin bazılarında kelime farklılıkları bazılarında fonetik ve morfolojik farklılıklar bazılarında da bahsedilen her iki durum görülmektedir. Her iki nüshaya dili kullanma açısından ayrı ayrı bakıldığında bir tutarsızlıktan söz edilebilir. Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini taşıyan ED nüshası için Karahan, eserin yazıldığı sahaya dayanarak "Kuzey ve Doğu Türkçelerinin tesirinin açıkça hissedilir" (Karahan, 1985: 50) olduğunu ifade etmektedir. ŞD nüshasında da ED nüshasında görülen özellikler bulunmaktadır ancak 19. yüzyılın başlarında istinsah edilen ŞD nüshasında kullanılan kelimelerde ve biçimsel özelliklerde bazı değişikliklere gidildiği görülmektedir.

ŞD Nüshasında	**ED Nüshasında**
óabse ***bıraàalum*** anı bir zamÀn tÀ ki bizden götürile işbu gümÀn (52a/5)	óabse ***bıraúalum*** anı bir zamÀn tÀ ki bizden götürile òalúun gümÀn (750)
söyleyelüm söze ÀàÀz ėdelüm bu **üçünci** meclise sÀz ėdelüm (39b/5)	başlayalum söze ÀàÀz ėdelüm bu **üçinci** meclisi yÀd ėdelüm (115)
ėytdi ***kesiŋiz*** ùuruncı ***görelim*** ***óÀliŋiz*** ne olduàını ***ãoralım*** (50b/3)	imdi ***kesüŋ*** der ùuruncı ***görelüm*** ***óÀlüŋüzi*** nite durur ***ãoralum*** (719)
bir dem eger görmeseydi ***yüzüni*** úaãd ėderdi öldüre kendüzini (3b/11)	bir dem eger görmeseydi ***yüzini*** úaãd iderdi öldüre kendüzini (61)
öldürelim aradan gitsün fuøÿl andan oldı ***göŋlimüz*** àÀyet melÿl (7b/1)	öldürelim aradan gitsün fuøÿl andan oldı ***göŋlümüz*** yavlaú melÿl (110)

Yukarıda örnek olarak verilen beyitlerdeki fonetik ve morfolojik yapılara bakıldığında ŞD nüshasında bazı biçimsel farklılıklar olduğu görülmektedir ancak bu durum metnin tamamında izlenmemektedir. Bu da kopya edilen nüshadaki ses ve şekil özelliklerinin dönemin dil özelliklerine uygun şekilde kopya edilmediği ya da söz konusu özelliklerin korunarak kopya edilmediği şeklindeki açıklamalara kapı açar. Yuvarlak ünlülü olması beklenen yapıların düz şekilli örnekleri az da olsa ED nüshasında da bulunmaktadır. ED nüshasındaki *öldür**elim** (110), nit**diŋüz** (192), ùoà**dıŋuz** (1400), olma**sın** (1123), gör**iŋüz** (1224), var**ıŋuz** (1224), gör**dig**ini (326), yap**dıà**ı (1721)* örneklerindeki düz

ünlülü kullanımları Karahan, eserin istinsah edildiği dönemle ya da kafiye uyumuyla ilişkilendirmektedir[9].

ŞD Nüshasında	ED Nüshasında
cÀn úulaàıŋ ***açıvėrgil*** bir zamÀn bir ‘acÀyib bir àarÀyib dÀsitÀn (1b/10)	cÀn úulaàın ***aç diŋle*** bir zamÀn bir ‘acÀyib bir àarÀyib dÀsitÀn (18)
ãatdı oàlın úaravaşıŋ ol zamÀn ***Àh úıldı aàladı*** ol nÀ-tüvÀn(2b/11)	úaravaşuŋ ãatdı oàlın ol zamÀn ***zÀrì úılub inledi*** ol nÀ-tüvÀn (46)
ãaçdı yÿsuf ***iki nirgisden*** gül-Àb ***dökdi*** ol gül yüzine hem seyl-Àb(12a/5)	tÀ ki ***gözinden*** yÿsuf ***dökdi*** gül-Àb gül yüzine ***ãaçdı*** Àb-ı seyl-Àb(139)
aàlayu ***babalarına*** geldiler *gömlegi* ya‘úÿb öŋine ***ãaldılar*** (16a/13)	aàlayu ***atalarına*** geldiler *göŋlegi* ya‘úÿb öŋine ***úoydılar*** (190)
ėytdi kimdür ***şÀhidiŋ*** göster baŋa ***işbu*** oàlandur dėdi yÿsuf oŋa (48b/6)	iytdi kimdür ***ùanuàuŋ*** göster baŋa ***uşbu*** oàlandur dėdi ãoràıl aŋa (670)

Yukarıda her iki nüshada farklı kelimeler kullanılarak kopya edilen ortak beyitlerden birkaç örnek sunulmuştur. Bu tür ortaklığa sahip beyitlere bakıldığında beytin anlam bütünlüğüne etki edecek herhangi bir farklı kullanımın olmadığı görülmektedir. Örneklerde *açıvėrgil~ aç diŋle , Àh úıldı aàladı~ zÀrì úılub inledi, ãaçdı~ dökdi, iki nirgisden~ gözinden, dökdi~ ãaçdı, babalarına~ atalarına, ãaldılar~ úoydılar, şÀhidiŋ~ ùanuàuŋ, işbu~ uşbu* kelimeleri arasında bir ayrım bulunmaktadır. Farklılıklar anlam bütünlüğünü etkileyecek bir nitelikte olmadığından beyitler ortak olarak değerlendirilmiştir.

4.3. Söz Dizimsel Farklılıkların Olduğu Benzer Beyitler

Manzum eserlerde vezin ve kafiye uyumundan kaynaklı cümle dizilişinde bir kural ve düzenden söz etmek güçtür. Her iki nüshaya söz dizimi açısından bakıldığında kelimelerin kullanım yerlerinin farklı olduğu görülmektedir.

ŞD Nüshasında	ED Nüshasında
pÀdişÀh cümle yaraàın eyledi ni‘met-ile ***úamu òalúı*** ùoyladı (29b/8)	pÀdişÀh çünkim yaraàın eyledi ni‘met-ile ***òalúı úamu*** ùoyladı (372)
anı gördiler getürdiler ìmÀn ***ol òalÀyıú dìne geldi*** bì-gümÀn (33a/12)	anı gördiler getürdiler ìmÀn ***dìne geldi ol òalÀyıú*** bì-gümÀn (434)

[9] Karahan, üniversite nüshası ile Kocaengin'in bahsettiği kayıp nüshanın dil hususiyetleri bakımından farklılar arz ettiğini, kayıp nüshada yenileştirmelerin olduğunu belirterek örnek kelimeler sunmuştur. Üniversite nüshasındaki *eytdi, birle, söyleyevüz, varıcak, kızlık* kelimeleri, kayıp nüshada *didi, ile, söyleyelim, varınca, kıtlık* şeklinde kullanılmıştır (Karahan, 1985, 48). Üniversite nüshasından verilen bu örnek kullanımların ŞD nüshasında da yenileştirilmeden yazıldığı görülmektedir. Bu da, ŞD nüshası istinsah edilirken Kocaengin'in yüksek lisans tezinde bahsedilen kayıp nüshadan değil üniversite nüshasından faydalanıldığını gösterir.

úodılar bir ãandalı òõş ‘ÿd u òÀm kim ***üzerinde otura*** ol hümÀm (37a/3)	úodılar bir ãandalı òem ‘ÿd-ı òÀm kim ***otura üzerinde*** ol imÀm(461)
úılmadı ãabrı *zelìòÀ* oldı zÀr ãoldı gül *nirgisleri* oldı *humÀr* (41b/4)	***ãabrı úılmadı*** züleyòÀ oldı zÀr ãoldı gül nergisleri oldı humÀr (551)
gördiler *yÿsufi* yüz biŋ zor-ıla ‘aúlı getdi ***úamu úaldı*** şÿr-ıla (51a/2)	gördiler yüzini yüz biŋ zor ile ‘aúlı gitdi ***úaldı úamu*** şÿr-ıla (726)
dünyÀda anuŋ gibi òÿb-ı zamÀn ***bir daòı úanda var*** ey cÀn-ı cihÀn (51a/6)	dünyede anuŋ gibi òÿb-ı zamÀn ***úanda var bir daòı*** iy cÀn-ı cihÀn (731)

5. Özkul Çobanoğlu'nun Nüshası ve ŞD Nüshasıyla Benzerlikleri

Birden fazla nüshadan faydalanılarak meydan getirilen ŞD nüshası, Ali Cin'in 2012 yılında *İbn-i Abbas'tan Rivayet Edilen Yûsuf ve Züleyha Hikâyesi* adlı eserinde neşrettiği nüshayla koşutluk göstermektedir. Cin'in yayınını yaptığı bu nüsha, Özkul Çobanoğlu'nun özel kütüphanesinde bulunmaktadır. Çalışmasında, bu nüshayla paralellik gösteren iki farklı nüshadan da bahsetmektedir. Bunlardan biri Türk Dil Kurumu Nüshası, diğeri de Milli Kütüphane 'de Yz. A 8930 numarada kayıtlı olan MK nüshasıdır. Cin, MK nüshasının ÖÇ nüshasından 44 varak eksik olduğunu ve iki nüsha arasında 40 varakta benzerlik bulunduğunu söylemektedir (Cin, 2012,14).

ÖÇ nüshasında 129 varak ve her sayfada 16 satır bulunmaktadır. Toplam 4128 beyitten müteşekkil olan nüsha harekeli bir metindir. Nüshanın istinsah tarihine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Bu nüshanın bir kütüphaneye vakfedildiğine dair bir kayıt ve bu kaydın yanında 1272 tarihi yazmaktadır. MK nüshasında ise 1336 tarihi not düşülmüş. Cin, bu tarihin nüshanın istinsah tarihi olabileceğini söylemektedir (Cin, 2012, 17-18).

ÖÇ nüshasıyla ŞD nüshası arasındaki benzerlikler, ŞD nüshasında 55a/1. – 149b/10., ÖÇ nüshasında 45v4. - 129r10. beyitler arasında görülmektedir. Bu kısımda toplam 2649 beyit bulunmaktadır. Yapılan karşılaştırma sonucunda 2649 beytin 2328 tanesi hem ŞD hem ÖÇ nüshasında koşut olduğu, 160 beytin ÖÇ nüshasında, 161 beytin de ŞD nüshasında mevcut olmadığı tespit edilmiştir.

ÖÇ nüshasında eserin adı *"kitÀb-ı óazret-i yÿsuf 'aleyhi's-selÀm",* ŞD nüshasında *"úıãã-i yÿsuf 'aleyhi's-selÀm"* şeklinde geçmektedir.

ÖÇ ve ŞD nüshası genel olarak aruzun *fÀ'ilÀtün fÀ'ilÀtün fÀ'ilün* vezniyle yazılmıştır. Her iki metinde de vezin hatalarının sık olduğu görülmektedir. Cin, ÖÇ nüshasında farklı vezinlerin kullanıldığını ve vezin hatalarının sık olduğunu ifade etmektedir.

ÖÇ nüshasında konu başlıklarına yer verilmemiştir. Nüshada, sadece şiirler için "ŞİİR" başlıkları bulunmaktadır ancak bu başlıkların müstensihe ait olup olmadığına dair bilgi bulunmamaktadır. Hem başlıkların transkripsiyonlu bir şekilde yazılmamış olması hem her varakta şiir başlığı dışında 16 beytin bulunması, başlıkların Ali Cin tarafından eklenmiş olma ihtimalini düşündürmektedir.

Her iki nüshada benzerliklerin bulunduğu kısımda hikâyedeki konular aynı ilerlemektedir. Ancak ÖÇ nüshasında bazı olaylara yer verilmemiş ve şiirlerin beyit sayılarında farklılıklar bulunmaktadır.[10]

ŞD nüshasındaki beyitlerle ÖÇ nüshasındaki beyitler arasında birebir aynı olan, farklı kelime, farklı fonetik ve morfolojik yapıların ve söz dizimsel farklılıkların bulunduğu ortak beyitler vardır.

5.1.Birebir Aynı Olan Beyitler

ŞD nüshasıyla ÖÇ nüshasında birebir aynı olan 161 beyit bulunmaktadır.

ŞD Nüshasında	**ÖÇ Nüshasında**
ol dereçe yola baúardı meger yÿsuf anda yola úılurdı naôar (58b/2)	ol dereçe yola baúardı meger yÿsuf anda yola úılurdı naôar (48v7)
bunı dėdi óÀceti oldı revÀ vėr ãalavÀt derdiŋe olsun devÀ (62b/6)	bunı dėdi óÀceti oldı revÀ vėr ãalavÀt derdiŋe olsun devÀ (52r9)
cÀn àıdası ma‘şÿúı õikr eylemek ma‘şÿúuŋ aóvÀlini fikr eylemek(72a/8)	cÀn àıdası ma‘şÿúı õikr eylemek ma‘şÿúuŋ aóvÀlini fikr eylemek (59v5)
ey úamu dertlere dermÀn eyleyen ey úamu yoòsula iósÀn eyleyen (81a/8)	ey úamu dertlere dermÀn eyleyen ey úamu yoòsula iósÀn eyleyen (67v8)
ol naôardan ėrdi bize bu úadem zìrÀ oldur şimdi şÀh-ı muóterem (90b/1)	ol naôardan ėrdi bize bu úadem zìrÀ oldur şimdi şÀh-ı muóterem (75v12)

5.2. Farklı Kelimelerin, Farklı Fonetik ve Morfolojik Yapıların Olduğu Benzer Beyitler

Yapılan incelemenin neticesinde ŞD nüshası ile ÖÇ nüshası arasındaki farklılıkların az sayıda olduğu görülmektedir. Aşağıda verilen örneklerde görüleceği gibi bazı beyitlerde özel isimlerin farklı yazımı, aynı kelimenin farklı ünsüzlerle yazımı, eş anlamlı kelimelerin kullanımı gibi beyit yapısını ve muhtevasını etkilemeyen değişiklikler bulunmaktadır.

ŞD Nüshasında	**ÖÇ Nüshasında**
seni ***ùoàru zelìòÀyı*** ãuçlı úılan aŋa kimdür dil vėrüben söyleden (57a/10)	seni ***ùoàrı zelóayı*** ãuçlı ėden aŋa kimdür dil vėrüben söyleden (47v4)
ol oàlan óasreti anı ùaàladı gözleri ***ırmaà*** oluban çaàladı (60a/4)	ol oàlı óasreti anı ùaàladı gözleri ***ırmaú*** oluban çaàladı (60a/4)
baŋa gerek ***gizlemeyüp*** dėyesin úayàular rengin göŋülden yuyasın (67a/11)	baŋa gerek ***gizlemeden*** dėyesin úayàularıŋı göŋülden yuyasın (54v1)
ãaçdılar gül ãularını ùonına	ãaçdılar gül ãularını ùonına

[10] Hikâyenin işlenişi “EK 2”de verilmiştir.

tÀ ki ol çirkin ***úoòular*** arına (76b/6)	tÀ ki ol çirkin ***úoúular*** arına (63v6)
etmegini alup ite vėrdiler ***söyledükçe*** yüzine yüzine urdılar(123b/10)	etmegini alup ite vėrdiler ***söylediginсe*** yüzine urdılar(106r1)

Yukarıda ŞD ve ÖÇ nüshaları arasında ortak olarak değerlendirilen ancak farklı fonetik ve morfolojik yapılar barındıran örnek beyitler sunulmuştur. Bu örnekler iki nüsha arasında fonetik ve morfolojik biçimlerin kullanımında ciddi farklılıkların olmadığını göstermektedir. ÖÇ nüshanın sonundaki *"senesidür bin sekiz yüz saàışı"* ifadesi nüshanın 18. yüzyıl eseri olduğu bilgisini vermektedir ancak ÖÇ nüshasının dil özellikleri Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini yansıtmaktadır. Bu durum eserin daha eski dönemlerde yazılmış olabileceğini de düşündürmektedir.

ŞD Nüshasında	**ÖÇ Nüshasında**
yaş yėrine gözlerinden úan ***aúar*** yÿsufum gele dėyü yola baúar (58b/13)	yaş yėrine gözlerinden úan ***döker*** yÿsufum gele dėyü yola baúar (49r2)
utanuram söylemeklige saŋa ãuçumı ***'afv eylegil*** bugün baŋa (65b/8)	utanuram söylemeklige saŋa ãuçumı ***baàışlaàıl*** bugün baŋa (53r5)
úadarınca ãaçu ãaçdı her biri ***cennete*** beŋzer ùonatdılar şehri (71b/6)	úadarınca ãaçu ãaçdı her biri **uçmaàa** beŋzer ùonatdılar şehri (59r6)
sulùÀn anda yÿsufı ***yine*** òōş görür ***taòtıma geç dėyü*** aŋa yalvarur (70b/5)	sulùÀn anda yÿsufı ***key*** òōş görür ***taòta geçürmeye*** aŋa yalvarur (70b/5)
imdi benüm ***derdümi*** arturmaàıl yine ***derdüm*** üstine od urmaàıl (120b/5)	imdi benüm ***zÀrımı*** arturmaàıl yine ***odum*** üstine od urmaàıl (103r7)

Yukarıdaki örnek beyitler her iki nüshada ortak olan ancak farklı kelimelerin kullanıldığı beyitlerdir. Örnek beyitlerde *aúar ~ döker, 'afv eylegil ~ baàışlaàıl, cennete ~ uçmaàa, yine ~ key, taòtıma geç dėyü ~ taòta geçürmeye, derdümi ~ zÀrımı, derdüm ~ odum* kelimeleri arasında farklılıklar görülmemektedir.

5.3. Söz Dizimsel Farklılıkların Olduğu Benzer Beyitler

ÖÇ nüshasıyla birebir aynı 161 beytin olduğu yukarıda ifade edilmişti. Ancak ortak olarak gösterilen beyitlerin çoğunda kelimelerin, ses ve şekil yapılarının aynı olmasına rağmen söz dizimsel bir farklılık bulunmaktadır. Ortak beyitlerin yarısından fazlası bu niteliktedir. Aşağıda duruma örnek beyitler verilmiştir.

ŞD Nüshasında	**ÖÇ Nüshasında**
yÿsufa ėydür şarÀbdÀr ey yigit	yÿsufa aydur şarÀbdÀra ey yigit

n'olısar yarın baŋa anı bir *ėyit* (56a/1)	***saŋa yarın nolısar anı*** ayıt (46r16)
işbu sözi cebrÀ'ìl çün söyledi yÿsuf ***ėşitdi anı*** Àh eyledi (57b/2)	***cebrÀ'ìl çün işbu sözi*** söyledi yÿsuf ***anı ėşidüp*** Àh eyledi (47v11)
'Àşıú olan tÀcı taòtı terk ėder özine ma'şūú òayÀliŋ yÀr ėder (69a/11)	***tÀc u taòtı terk ėder 'Àşıú olan*** özine ma'şūú òayÀlin yÀr ėder (56r10)
ol yılın ***anı yėyüp*** düketdiler cem' olup yine yÿsufa getdiler (73a/9)	ol yılın ***yėyüp anı*** düketdiler cem' olup yine yÿsufa getdiler (60v4)
bunları úıldı yÿsuf 'ışúı delü *hem* ***niúÀb-ıla yüzi*** *hem* örtülü (85b/1)	***'aşúı yÿsuf bunları úıldı*** delü *illa* ***yüzi niúÀb ile*** örtülü (71r16)
eyledi yėl 'Àd úavmini helÀk çün buyurdı taŋrı rìó ü ãarãara (98b/6)	***'Àd úavmini helÀk eyledi yel*** çün buyurdı taŋrı rìó-i ãarãara *(82v3)*
ben sizi ***úonuúladım aàırladım*** nice geldünüzse óürmet eyledim (110a/8)	ben sizi ***aàırladım úonuúladım*** nice geldiŋizse óürmet eyledim (93v14)
yine ol bitiyi ***vėrdiler aŋa*** ***baúdı yÿsuf bunlara úaldı ùaŋa*** (122a/1)	yine ol bitiyi ***aŋa vėrdiler*** ***ùaŋa úaldı baúdı yÿsuf gördiler*** (104r13)

6. Sonuç

Bu çalışmada, Hafız Muhammed b. Muhammed Perçinci tarafından 1243/1827 yılında kaleme alınan ve Prof. Dr. Şaban Doğan'ın özel kütüphanesinde yer alan yazma bir eserin 1b-152b varakları arasında bulunan *Kıssa-i Yûsuf* başlıklı mesnevi (ŞD) tanıtılarak araştırmacıların dikkatine sunulmuştur. Türk edebiyatında aynı konuyu işleyen diğer klasik metinlerle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yapılan karşılaştırmalar, söz konusu metnin hem Erzurumlu Mustafa Darîr'e nispet edilen *Kıssa-i Yûsuf* (ED) mesnevisiyle hem de Ali Cin'in neşrettiği, *İbn-i Abbas'tan Rivayet Edilen Yûsuf ve Züleyha* (ÖÇ) hikâyesine ait nüshalarla önemli ölçüde benzerlikler taşıdığı ortaya koyulmuştur. İçerik, yapı, başlıklandırma biçimi ve beyitler arasındaki koşutluklar bakımından metinlerarası geçişler net bir şekilde tespit edilebilmiştir. ŞD nüshasının içerdiği 4200 beyitin yarısından fazlası ED ve ÖÇ nüshalarıyla birebir ya da değişiklik gösteren şekillerde örtüşmektedir. Ancak ŞD nüshasında yer alan fazladan beyitler, anlatıya eklenen yan hikâyeler ve görülen dilsel farklılıklar, metni sadece bir kopya olmaktan çıkarıp müellifin edebî ve anlatı gücüyle yeniden şekillendirilmiş bir eser hâline getirmiştir. Bu bağlamda, ŞD nüshasının sadece bir aktarım değil, aynı zamanda müellifin mevcut kaynakları sentezleyip onları kendi sanat anlayışı doğrultusunda yeniden biçimlendirdiği belli bir düzeyde telif nitelikleri taşıyan bir metin olduğunu düşündürmektedir.

ŞD nüshası, yazıldığı dönem olan 19. yüzyıl Osmanlı sahasında klasik anlatı formlarının hâlâ üretildiğini ve ilgi gördüğünü belgeleyen somut bir örnektir. Ayrıca eserde gözlemlenen fonetik ve morfolojik tercihler, 19. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin söz varlığı, ses değişimleri ve sentaksı hakkında değerli örnekler sunmakta, bu da metni yalnızca edebî değil, dilsel incelemeler için de elverişli bir malzeme haline getirmektedir. Bu veriler ışığında, ŞD nüshası hem içerdiği metinsel benzerlikler hem

de sahip olduğu farklılıklarla, klasik Türk edebiyatındaki Yûsuf kıssası geleneğinin geç dönem yansımalarını incelemek açısından önemli bir kaynak niteliğindedir. Eserin, metinlerarası karşılaştırmalar yoluyla edebî gelenekteki aktarım ve dönüşüm süreçlerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmekte ve bu bağlamda akademik anlamda dikkate alınması gereken bir eserdir.

Kaynaklar

Akün, Ö. F. (2014). *Divan Edebiyatı*, İSAM Yayınları, İstanbul.

Ayan, G. (1997). "Ahmed Yesevi Etkisiyle Yazılan İki Yusuf u Züleyha". Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 1.3: 31-38.

Cin, A. (2011). T*ürk Edebiyatının İlk Yusuf ve Züleyha Hikâyesi, Ali'nin Kıssa-i Yûsuf'u*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Cin, A. (2012). *İbn-i Abbas'tan Rivayet Edilen Yusuf ve Züleyha Hikayesi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Yayınları.

Çelebioğlu, Amil (1999). *XV. yy.'a Kadar Türk Edebiyatında Mesnevi.* İstanbul: Kitabevi Yayınları

Çetin, N. (2000). "Yeni Türk Şairinin Yûsuf ve Züleyhâ Hikâyesi Duyarlılığı". *Türkoloji Dergisi, Cilt.* XIII, I, 109-143.

Dilçin, D. (1946). Ş*eyyad Hamza, Yusuf ve Zeliha*, İstanbul.

Demir, Ü. Ö. - Korkmaz, Ş. (2008). *Yusuf u Zeliha, Giriş-Metin- Günümüz Türkçesine Aktarma-Dizin ve Sözlük- Tıpkıbasım*. Kaknüs Yayınları.

Demirel, Mustafa (1983). Kemâl Paşazâde, Yusuf ve Züleyha: Seçmeler, Ankara

Dolu, H. C. (1952). "Yûsuf Hikâyesi Hakkında Birkaç Söz ve Bazı Türkçe Nüshalar". Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 4, 419-445.

Ertaylan, İ. H. (1960). "Yusuf ile Züleyha", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, s.19

Karahan, L. (1985). Darîr, Kıssa-i Yûsuf (Yûsuf u Züleyhâ). Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Kartal, A. (2007). "Eski Türk Edebiyatında Mesnevi". Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C.5, S. 10, 353-432.

Kartal, A. (2001). "Türkçe Mesnevilerin Tertip Özellikleri". Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 2001, 19: 69-119.

Kartal, A. (2013). *Doğu'nun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevî*. İstanbul: Doğu

Kütüphanesi Yayınları.

Kavcar, C. (1969). "Kemâl Paşazâde'nin Şairliği ve Yusuf u Züleyhâsı". Ankara: TDAY Belleten, s. 227-249

Kocaengin, G. (1954). "Zarir ve Yusuf ve Zeliha Mesnevisi". İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümü, İstanbul.

Kocatürk, V. M. (1944). *Taşlıcalı Yahya, Yusuf ile Zeliha*. İstanbul

Koncu, H. (2007). "Yusuf ve Züleyha Bibliyografyası", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C. V, S. 10, s.617-630.

Köksal, M. F. (2012). "Metin Neşrinin Ana Esasları". TÜBAR, XXXI/Bahar, 179-209.

Köktekin, K. (1994). *Süle Fakih'in Yusuf ve Zeliha'sı (İnceleme-Metin- Dizin)*, 2 Cilt, Atatürk Üniversitesi SBE, Erzurum.

Levend, A. S. (1967). *Divan Edebiyatında Hikâye*. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, 15, 71-117.

Onur, N. (1991). *Hamdullah Hamdi Yusuf u Züleyha*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Taş, İ. (2019). *ŞeyyÀd Hamza, Yÿsuf ve ZelìhÀ [Gramer-Metin-Çeviri-Notlar-Sözlük-Dizin-Tıpkıbaskı].* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tolasa, H. (1982). "XV. yüzyıl Türk Edebiyat› Anadolu Sahası Mesnevileri". Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, nr. 1.

Türk, V., Doğan, Ş., Şerifoğlu, Y. (2012). *Eski Anadolu Türkçesi Ders Notları.* Ankara: Kesit Yayınları

Türkdoğan, M. (2011). *Klasik Türk Edebiyatında Yusuf u Züleyha Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Yazar, S. (2018). "Yeni Bir Nüshayla Değişen Fotoğraf: Yûsuf-ı Meddâh'ın (ö. XIV. yy) Kıssa-i Yûsuf'u ya da Erzurumlu Darîr Kıssa-i Yûsuf Adlı Bir Mesnevi Yazmış mıdır?". Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S 21, s. 681-719.

Ek 1

ŞD ve ED Nüshalarındaki Başlıkların Mukayesesi

2 nüshada bulunan başlıklar şu şekildedir;[11]

ŞD Nüshası	ED Nüshası
1b Úıããa-i Yÿsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**1** Bismillahi’rrahmani’r-raóim
1b Bismillahi’rrahmani’r-raóim	**96** Meclis-i Evvel
5a AàÀz-ı Úıããa-i Yÿãuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**138** Fürkat-NÀme-i Yÿsuf ‘Aleyhi’s-SelÀm
12a Şi‘r-i Yÿsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**144** Naôm-ı Úıãaã
14b Şi‘r-i Yÿsuf	**163** Şi‘r-i Yÿsuf
18b Ric‘at-ı ÓikÀyet-i BÀzargÀn Ma‘a-Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**171** Naôm-ı Úıãaã
22b Ric‘at-ı ÓikÀyet-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**271** Meclis-i Dovvumü’å-åÀni
23a Meclisü’å- åÀnìdür ÓikÀyet-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**277** Şi‘r-i Yÿsuf
23b Şi‘r-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm Ez-Óaøret EvlÀ	**284** Meånevì
25a Baóå-i ZelìòÀ	**302** Dìden-i Yūsuf Der-VÀúı’a
30a Şi‘r-i ZelìòÀ NigÀr Ez-Óaøret Òïd	**402** Şi‘r-i Yÿsuf ‘Aleyhi’s-SelÀm
31b Şi‘r-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**412** Meånevì
32b Ric‘at-ı ÓikÀyet-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**419** Fì-BeyÀn-ı AóvÀl-i Yÿsuf ‘Aleyhi’s-SelÀm
34b Nìl KenÀrına Gelüp Hulle İle	**446** Şi‘r-i ZüleyòÀ (BerÀ-yı) Yūsuf ‘Aleyhi’s-SelÀm
36b Dìden Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm ZelìòÀ-yı Güften	**453** Meånevì
36b Füruòt-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**458** Der-BÀr-ı Óatn-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-SelÀm
37a Şi‘r-i ÒÀndan Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm Ez-Óaôret-i ÒudÀ	**462** Şi‘r-i Yÿsuf ‘Aleyhi’s-SelÀm
39b Meclis-i SelÀse Gozeşt Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**472** Meånevì
41b Şi‘r-i ZelìòÀ-yı Ez-Óasret Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**514** El-Meclis-i Sevvom
43a Şi‘r-i ZelìòÀ Ez-Óasret Yūsuf ‘Aleyhi’s-SelÀm	**552** Şi‘r-i ZüleyòÀ
46b Şi‘r-i ZelìòÀ Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**559** Meånevì
49a Şi‘r-i ZelìòÀ Ez-‘Işú Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**621** Şi‘r-i ZüleyòÀ
51a Şi‘r-i ZelìòÀ	**626** Meånevì
52b Şi‘r-i Güften Yūsuf Ez-Óasret Òïd ‘Aleyhi’s-selÀm	**689** Şi‘r-i ZüleyòÀ
53a ÓikÀyet-i SÀúì vü ÒabbÀz Girifte Andan	**697** Meånevì
54a Meclis-i ÇehÀr Úıããa-i Yūsuf ‘Aleyhi’s-selÀm	**734** Şi‘r-i ZüleyòÀ

[11] Ali Cin’in çalışmış olduğu nüshada sadece “Şiir” başlıkları bulunmaktadır ve bu başlıkların eserde olup olmadığına dair bir bilgi verilmemiştir. Bu yüzden tabloya eklenmemiştir.

56b Su'Àl-i CebrÀ'il Be-Emr-i ÓudÀ Zi-Yūsuf 'Aleyhi's-selÀm	**743** Meånevì
57b MünÀcÀt-ı Yūsuf Ez-ÒaõÀ-yı Te'Àla BÀrì	**758** Şi'r-i Yÿsuf 'Aleyhi's-selÀm
62b MünÀcÀt-ı Yūsuf-ı ZÀr Kerden ve ÒÀb-ı Dide-i SultÀn Tedbir-Kon	**768** Meånevì
63a Şi'r-i Yūsuf	**772** Zehr-DÀden Be-PÀdişÀh
76b Şi'ri Şi'ri	**797** Meclis-i ÇehÀrum
84a ÓikÀyet-i Ken'Àn Ameden Pes-RÀn Ya'úūb Şehr-i Mıãır	**849** MünÀcat-Kerden-i Yÿsuf 'Aleyhi's-selÀm
117a Şi'r-i Ya'úūb 'Aleyhi's-selÀm	**857** Meånevì
133a Şi'r-i Ya'úūb	**903** Meånevì
141b VefÀt-ı Ya'úūb	**933** HÀb- Dìden-i ReyyÀn Şah
148a Şi'r-i ZeliòÀ Ez-Óasret Yūsuf 'Aleyhi's-selÀm	**991** Şi'r-i SÀúi
	996 Meånevì
	1029 Şi'r-i ZüleyòÀ
	1034 Meånevì
	1047 Ameden-i Yÿsuf
	1089 Meclis-i Pencum
	1178 Ameden-i BirÀderÀn-ı Yÿsuf 'Aleyhi's-selÀm Şehr-i Mıãr-ı ÚÀhire
	1363 Meånevì
	1366 El-Meclis-i Şeşum
	14004 Şi'r-i İbn-i YÀmin Be-FürúÀt-i Yÿsuf 'Aleyhi's-selÀm
	1582 CevÀb-DÀden-i Yÿsuf Be-Ya'úÿb
	16002 Yidinci Meclis
	1883 Sekizinci Meclis
	1937 ÓikÀyet-i ZüleyòÀ
	1954 Şi'r-i ZüleyòÀ

EK 2

ŞD, ED ve ÖÇ Nüshalarının Hikâyenin İşlenişi Bakımından Mukayesesi[12]

ED Nüshasıyla Konu Mukayesesi

1- Besmele, **Hz. Muhammed'e övgü, dört halifeye övgü, Allah'a şükretme ve[13]** telif sebebinin açıklandığı beyitler (1b/1-1b/12) - (1-20)

2- Halil'in iki oğlunun olması, Yakup'un 6 eşinin ve 12 oğlunun olması, Yakup'un oğullarının isimleri ve **Yusuf'un süt annesi hakkındaki olaylar[14]** (2a/1 -2a/11) - (21-32)

3- Yakup'un Yusuf'a olan sevgisi, Yakup'un Yusuf'a 6 bin diğer çocuklarına 3 bin koyun vermesi, kardeşlerin kıskançlıklarının başlama sebebi (2a/12-2b/6) - (33-40)

4- Yusuf'un doğarken annesinin vefatı, Yakup'un Yusuf'un bakımı için çocuklu bir kadın satın alması ve kadının çocuğunu satması, cariyenin bedduası, Allah'ta cariyeye cevap gelmesi (2b/7-3a/5)- (41-50)

5- Yusuf'un güzelliği, Yakup'un Yusuf'a olan sevgisi ve ona karşı davranışı (3a/6 –3b/14)- (51-65)

6- İbn-i Abbas'ın tefsirine dayanarak Yûsuf Suresi'nin nüzulüyle ilgili üç farklı rivayetin anlatılması (4a/1- 5a/9)- (66-92)

7- Yusuf'un düş görmesi, babasına düşünü anlatması ve **Yakup'un düşü yorumlaması,[15]** Yakup'un Yusuf'a düşünü kardeşlerine söylememesini istemesi (5a/10-6a/11)- (93-102)

8- **Üvey kız kardeş Dünya'nın düş tabirini duyup kardeşlerine söylemesi[16]**, **yazarın okuyuculara 9 beyitlik öğüdü**, **kardeşlerin Yusuf'a düşünü zorla anlattırmaları,** Yusuf'u kuyuya atma planları, kardeşlerin Yusuf'u alıp kıra gitmek için babalarından izin istemeleri ama Yakup'un izin vermemesi, Yusuf'un kendisi için babasından izin istemesi, **Yakup'un kendi rüyasından oğullarına bahsetmesi ve onlara peygambere yaraşır davranışlar hakkında nasihatler vermesi**,[17] kardeşlerin babalarını ikna etmesi, Yakup'un Yusuf'u çocuklarına emanet edip kıra göndermesi (5a/10 – 11a/1)- (103- 131)

7- **Dünya Hatun'un Yusuf'u geri döndürmeye çalışması**, Yusuf'un kuyuya atılmadan önce kardeşleri tarafından **Yusuf'un dövülmesi ve sonra** Yusuf'un ellerinin bağlanıp soyulması, Yusuf'un ayrılık üzerine şiiri ve kardeşlerine yalvarması, **Yehuda'nın Yusuf'u kurtarmaya çalışması ve kardeşlerine nasihatleri, Yusuf'u atacakları kuyunun hikâyesi, Yusuf'a eski bir gömlek giydirip[18]** kuyuya atmaları (11a/2 – 14a/8)- (131-155)

[12] Maddelerdeki kalın puntoyla gösterim, farklıkları işaret etmektedir. Bu farklılıklar dipnotlarla detaylı şekilde açıklanmıştır. Parantez içinde beyit numaraları verilmiştir. Bunlar, olayların hangi beyitler aralığında geçtiğini ve ilk parantezler ŞD nüshasını, ikinci parantezler ED ve ÖÇ nüshalarını göstermektedir.
[13] ŞD'de bulunmamaktadır.
[14] ED'de nüshasında bulunmamaktadır.
[15] ED'de bulunmamaktadır.
[16] ED'de kız kardeşten hiç bahsedilmemektedir. Kardeşlerin Yusuf'un rüyasından haberdar olmaları kimin vasıtasıyla olduğu hakkında bir bilgi yoktur.
[17] ED'de bu olaylar bulunmamaktadır.
[18] ED'de bu olaylar bulunmamaktadır.

8- Allah'ın emriyle Cebrail'in Yusuf'u kanadıyla düşmesini önlemesi, Yusuf'un şiirle feryat etmesi ve Cebrail'in gelip Yusuf'la konuşması, **Cebrail'in kuyuda Yusuf'a elbise, döşek ve yemek getirmesi rivayeti, Yusuf'la Hud peygamberin konuşmaları**[19] (14a/9-16a/4)- (155-182)

9- Kardeşlerin birlik olup bir kurdun Yusuf'u öldürdüğünü söyleme kararı, kardeşlerin **bir keçiyi**[20] öldürüp Yusuf'un gömleğine bulamaları, Yakup'a ağlayarak haberi vermeleri, **Yakup'un oğlu için söylediği şiir,**[21] çocukların bir kurdu yakalayıp Yusuf'u yiyenin onun olduğunu söylemeleri, Yakup'la kurdun konuşmaları, Yakup'un Yusuf'un gömleğiyle ağlaması üzerine gelen Cebrail'le konuşması, **Yakup'un sabırla bekleyişi**[22] (16a/5-18b/8)- (183-220)

10- **İbn-i Reyhan'ın 'Ad kuyusuyla ilgili gördüğü rüya ve rüyayı yorumlatması, İbn-i Reyhan'ın rüyasından 50 yıl sonra kervanıyla beraber Kenan'a**[23]Yusuf'un bulunduğu kuyuya gelmesi, Yusuf'un kuyudan çıkarılması, kardeşlerin **kervanı görüp**[24] kuyuya gitmeleri(18b/9 – 21a/3)- (221-234)

11- Kardeşlerin Malik'e Yusuf'un üç ayıbının olduğunu söyleyip Malik'le pazarlık yapmaları ve Yusuf'u on sekiz akçaya satmaları, kervanın Yusuf'la birlikte Mısır'a dönmek için yola çıkması (21a/4-23a/12)- (235-270)

12- Yusuf'un Mısır'a götürülürken annesinin mezarıyla karşılaşması ve başından geçenleri anlattığı **9 beyitlik**[25] şiiri, Yusuf'a kervandakiler tarafından yapılan eziyetle başlarına gelen bela ve bu belaların Yusuf'a edilen eziyetten olduğunun anlaşılıp Yusuf'a hürmet gösterilmesi (23a13 – 25a/1)- (271-301)

13- Zeliha'nın güzelliği, Zeliha'nın düşünde Yusuf'u **üç kez** görmesi ve **üçüncü görüşünde**[26] Yusuf'un Mısır'da **sultan**[27] olduğunu söylemesini, **Zeliha'nın yataklara düşmesi**[28] ve babasına bunları anlatması, **Taymus'un Mısır uzak olduğu için Zeliha'yı vermek istememesi ve bunun üzerine Zeliha'nın babasını kendisini öldürmekle tehdit etmesi, babasının Zeliha'yı ikna etmeye çalışması**[29], Mısır şahına Zeliha'nın rüyalarından bahsettiği ve kızıyla evlenmesini istediği mektup yazması, Mısır azizinin cevap yazıp göndermesi (25a/29a/11)- (302-375)

14- Zeliha'nın Mısır'a çeyizleriyle gönderilmesi, **Zeliha'nın Mısır'ı gördüğünde mutluluğunu ifade eden beyitler,** Zeliha'nın Mısır azizini görüp bayılması, düğün sonunda gerdeğe giren **Zeliha'nın dayelerini çağırıp rüyasındaki kişinin bu azizin olmadığını anlatması**[30] ve Zeliha'nın Tanrı'ya yakarışı, gerdekte Zeliha yerine bir hurinin geceleri Aziz' e eşlik etmesi (29a/12-32b/7)- (376- 419)

[19] ED'de bulunmamaktadır.
[20] ED'de "bir oğlağı".
[21]ED'de bulunmamaktadır. Şiir yerine Yakup'un oğullarına inanmadığıyla ilgili beyitler bulunmaktadır.
[22] ED'de bulunmamaktadır.
[23] ED'de bulunmamaktadır.
[24] ED'de kardeşler, kaybolan güneşin ışığından Yusuf'un kuyudan çıkarıldığını anlamalarıyla kuyuya gidiyorlar.
[25] ED'de 8 beyit vardır.
[26] ED'de bir kez rüyasında görüyor ve Zeliha ile konuşuyor.
[27] ED'de Yusuf'un sadece Mısır'da olduğunu söylüyor.
[28] ŞD'de bu durum yok.
[29] ED'de bulunmamaktadır.
[30] ED'de bu olaylar bulunmamaktadır.

15- Yusuf'u gören, puta tapan Dun şehrindeki kavmin iman etmesi, Yusuf'un Nil'in kenarına gitmek için Malik'ten izin alması**, Malik'in izin verip Nil'in kenarına gitmesi ve orada balıkların sultanının Yusuf'a peygamber olacağı haberini vermesi, Yusuf'un balık için dua etmesi ve balığın iki çocuğunun olması, Cebrail'in Yusuf'a kıyafet getirmesi, Malik'in Yusuf'a kuşak bağlaması, Yusuf'un Mısıra varışı, Yusuf'u görmek isteyenlere Malik'in altın karşılığında Yusuf'u göstermesi, Malik'in Yusuf'u satmak için pazara götürmesi, Zeliha'nın Yusuf'u görmesi ve 6**[31] beyitlik "benim" adlı şiiri (32b/8-36b/11)- (420- 457)

16- Pazarda satışa sunulan Yusuf'un **8 beyitlik**[32] şiiri, Yusuf'u satın almak için bir yaşlı kadının gelmesi, Zeliha'nın isteğiyle Mısır azizinin Yusuf'u tüm varlığıyla satın alması (36b/12- 39b/1)- (458-512)

17- Yusuf'u satın almak için boşalan hazinenin eksiksiz bir şekilde yerinde durması, Yusuf'un Zeliha'nın hizmetine girmesi ve Zeliha'nın Yusuf'a yedi yıl boyunca çocuğu gibi bakması, Zeliha'nın aşkına Yusuf'un karşılık vermemesi ve Zeliha'nın 8 beyitlik şiiri, **Yusuf'un aşkından Zeliha'nın hastalanması ve hekimin hastalığının ne olduğunu söylemesi**[33]**,** Zeliha'nın dayesine derdini anlatması **ve derdiyle ilgili 6 beyitlik şiiri**[34]**,** dayesinin verdiği fikirle Zeliha'nın Yusuf'a olan aşkını göstermek için saray yaptırması (39b/2- 44b/13)- (513-585)

18- Zeliha'nın Yusuf'u giydirip saraya götürmesi, **Yusuf'un Zeliha'ya meyletmesi üzerine Cebrail tarafından uyarılması, yine**[35] Yusuf'un meyletmesi üzerine babasının hayalini görüp vazgeçmesi, Züleyha'nın taptığı puttan utanıp üstünü örtmesi, saray içinde Züleyha'nın Yusuf'u aşka çağırması ve Yusuf'un Zeliha'yı reddetmesi üzerine Zeliha'nın **8 beyitlik**[36] şiiri (44b/13- 47a/5) - (586-629)

19- Yusuf'un Züleyha'nın üstünü örttüğü putu görüp onu Allah'a iman etmeye çağırması, Zeliha'nın Yusuf'a meyletmesi ve beşikteki bebeğin Yusuf'a kaçmasını söylemesi, Yûsuf kaçarken gömleğinin arkadan yırtılması, Aziz'in saraya girip Zeliha'yı ve Yusuf'u görmesi, Zeliha'nın Yusuf'u suçlaması, olaylara şahit olan beşikteki bebeğin Allah tarından konuşturulup gerçekleri anlatması, Aziz'in Züleyha'yı affedip Yusuf'u yine ona emanet etmesi, Zeliha'nın "benim" adlı 7 beyitlik şiiri (47a/6 – 49b/8) - (630-696)

20- Zeliha'nın Yusuf'a olan aşkının Mısırlı kadınlar arasında yayılması, Zeliha'nın Yusuf'u güzelce hazırlaması ve Mısırlı kadınları evine davet edip onlara Yusuf'u göstermesi, Yusuf'u gören kadınların ellerini kesmesi, Yusuf'un zindana atılmanın kendisi için daha iyi olacağını söylemesi, Zeliha'nın 7 beyitlik şiiri (49b/9 – 51b/8)- (697-744)

21- Yûsuf ve Zeliha olayını öğrenen Mısır hakkına bu olayı unutturmak için karı kocanın bir süre Yusuf'u zindana göndermeleri, Yusuf'un Allah'a **10 beyitlik**[37] şiiri (51b/9- 53a/1)- (745-768)

22- Mısır padişahı öldürmek isteyen birinin padişahın ekmekçisi ve sakisinden beyler beyini verme karşılığında padişahı zehirlemelerini istemesi, ekmekçinin zehri katması ama sakinin atmaması,

[31] ED'de bu olaylar bulunmamaktadır ve şiir 7 beyitliktir.
[32] ED'de 10 beyit vardır.
[33] ED'de bu durumlar bulunmamaktadır.
[34] ED'de bu şiir yoktur.
[35] ED'de bu durum yok.
[36] ED'de 6 beyit vardır.
[37] ED'de 11 beyit vardır.

sakinin padişahı uyarması, her ikisinin zindana atılması, Yusuf'a rüyasında Cebrail'in reyhan koklatarak rüya tabiri ilminin bahşedilmesi, sakinin ve ekmekçinin rüya görmesi, zindan ehlinin iman getirmesi (53a/2- 54b/14)- (769-822)[38]

ÖÇ Nüshasıyla Konu Mukayesesi

23- Sakinin ve ekmekçinin rüyalarını anlatıp Yusuf'un yorumlaması, ekmekçi hariç zindandakilerin iman etmesi, ekmekçinin asılması, sakinin zindandan çıkarılması ve Yusuf'un sakiye kendisinden padişaha bahsetmesini söylemesi (55a/1 – 56b/8)- (45v4- 47r6)

24- Cebrail'in, Yusuf'un bir insandan değil Allah'tan yardım istemesi gerektiğiyle ilgili Yusuf'la konuşması, Yusuf'un Tanrıya yalvarması, Cebrail'in Yusuf'a bir yıl sonra zindandan çıkacağı haberi vermesi (56b/9 – 58a/13)- (47r7 – 48v3)

25- Yusuf'un Kenan'dan gelen bir deveyle konuşması ve devenin Yusuf'a Yakup hakkında bilgiler vermesi, devenin sahibiyle Kenan'daki on iki dallı ağaç (Yakup ve oğlanları) hakkında konuşmaları, Yusuf'un bu kişiye bilezik hediye etmesi ve ondan zindandan kurtulmak için Yakup'un dua etmesini istemesi, bu kişinin Yakup'a Yusuf'un isteğini iletmesi, Yakup'un bu kişiye ve Yusuf'a dua etmesi (58a/14- 62b/6)- (48v4 – 52r9)

26- Zindan içindeki Yusuf'un kurtulmak için Tanrı'ya dua etmesi, **şiiri duyan Cebrail'in gelmesi ve Yusuf'a zindandan çıkacağı haberini vermesi, padişahın rüya görmesi ve bu rüyayı kimsenin yorumlayamaması, sakinin padişaha zindanda olan Yusuf hakkında bilgi vermesi[39],** bir yıldır Yusuf'u anlatmamasından dolayı sakinin mahcubiyeti, padişahın sakiyi Yusuf'un yanına gönderip Yusuf'a rüyayı anlatması, Yusuf'un rüyayı yorumlaması, sakinin gidip sultana anlatması (62b/7- 66b/14) - (52r10-54r5)

27- Padişahın sakiyi Yusuf'un yanına gönderip suçunun ne olduğunu öğrenmesi, Zeliha'nın ve Yusuf'un padişahın karşısına çıkarmaları, Zeliha'nın tüm gerçekleri dosdoğru anlatması üzerine her şeyinin alının onu sokağa atılması, Zeliha'nın aşkından geldiği halinin anlatımı (67a/1– 69b/4)- (54r6- 56v2)

28- Yusuf'un zindandan büyük kutlamalarla çıkarılması, **yazarın ağzından Yusuf'un zindandan çıkışıyla ilgili 24 beyitlik şiir[40],** Yusuf'un padişahtan zindandakiler çıkarılmasını istemesi, padişahın Yusuf'u tahta oturtmak istemesi ama Yusuf'un istememesi, bunun üzerine Cebrail'in gelip Allah'ın emriyle tahta oturmasını istemesi, Yusuf'un padişahtan kendisini hazinedar yapmasını istemesi ve padişahın kabul etmesi, Allah'ın kudreti ve gücüyle ilgili beyitler (69b/5 – 72a/10)- (56v3 – 59v8)

28- Yedi yıllık bolluk bereketin ardından yedi yıllık kıtlığın gelmesi, halkın bu yedi yıllık sürede bir şeyler karşılığıyla Yusuf'tan buğday satın alması, Cebrail'le gelen haberle Yusuf'un beşikteyken Yûsuf için şahitlik eden bebeği kendisine vezir etmesi, Allah'ın kudretiyle ilgili **8 beyitlik[41]** şiir (72a/11 – 77a/3)- (59v9 – 63v16)

[38] LK nüshasıyla benzerlikle burada sonlanmaktadır.
[39] ÖÇ'de bu durumlar bulunmamaktadır.
[40] ŞD'de bu şiir yoktur.
[41] ÖÇ'de 9 beyit vardır.

29- Gözlerini, güzelliğini, gençliğini ve zenginliğini kaybeden Zeliha'nın Yusuf'un karşısına çıkma çabaları, Zeliha'nın putlarını kırıp iman etmesi, Zeliha'yla Yusuf'un karşılaşması, Zeliha'nın Yusuf'a aşkını ispat etmek için Yusuf'un kamçısını alması ve içindeki aşk ateşiyle kamçıyı ısıtıp tekrar Yusuf'a geri vermesi, Zeliha'nın Allah'a dua etmesinin ardından Cebrail'in Yusuf'a Zeliha'yı eşi olarak alması emredildiğini söylemesi, Zeliha'ya gözlerinin, eski güzelliğinin ve gençliğinin geri verilmesi, Yusuf'la Zeliha'nın nikahlanması ve birleşmeleri, 12 çocuklarının olması (77a/4 – 83a/10)-(64v1-70r14)

30- Yakup'un çocuklarını buğday almaları için Yamin hariç on çocuğunu Mısır'a göndermesi, Yusuf'un kardeşlerini görmesi ve kardeşlerini ağırlaması, kardeşlerinden ikisini tanımaması üzerine Cebrail'in gelip onların Yehuda ve Şemun olduğunu açıklaması, Yusuf'la kardeşlerin sohbetleri, Yusuf'un buğday için alınan akçelerin çuvalların içine gizlice geri koydurtması, bir iblisin gelip kardeşlerin üzerindeki Yusuf'un kokusunu gidermesi, **yazarın(katip) Allah'a dua ettiği 6 beyit[42],** kardeşlerin Kenan'a geri dönmeleri, Yakup'un Yusuf'un kokusunu alması, çocukların Mısır şahını Yakup'a anlatmaları, Yakup'un çocukların Yamin'le birlikte tekrar Mısır'a gitmelerine izin vermesi (83a/11-93a/5) -(70b15-77v16)

31- Çuvalların açılması ve saklanan akçaların bulunması, Yamin'in de alınıp tekrar Mısır'a gidilmesi, kardeşlerin Yakup'un nasihatiyle ikişer grup halinde Mısır'ın farklı yerlerinden Mısır'a girmeleri, Yamin'in varlığından Cebrail vasıtasıyla Yusuf'un haberdar edilmesi, Yusuf'un Yamin'in yanına gidip konuşması ve ona bilezik vermesi, Yamin'i kardeşlerinin yanına götürmesi, Yamin'e verilen bileziğin kardeşler tarafından denenmesi, yazarın **22 beyitlik[43]** şiiri (93b/5 – 99a/5)- (78r1-83r6)

32- Yusuf'un yaşadıklarını resmettirdiği bir saray yaptırması, kardeşlerin bu sarayı görmeleri, yemekte ağlayan Yamin'i gören Yusuf'un sebebini sorması, Yamin'in tekrar saraya gitmek istemesi ve yalnız başına gitmesi (99a/6 –101b/6)- (83r7 – 85r14)

33- Yusuf'un oğlu Meyşelüm'ü, Yamin'in yanına göndermesi ve Meyşelüm'ün her şeyi Yamin'e anlatması, Yusuf'la Yamin'in kavuşup konuşmaları, Yusuf'un Tanrı'ya babasını tekrar görmek için münacatı, Yamin'in evliliğinden ve çocuklarından bahsetmesi, Yusuf'un babasını görmek için söylediği beş beyitlik şiiri (101b/7- 106b/10)- (85r15 – 90r2)

34- Yusuf'un Yamin'i yanında tutmak için kardeşleri için planladığı hileyi Yamin'e anlatması, Yusuf'un kardeşleriyle birlikte yemek yemesi, Kenan'a dönmekte olan kardeşlerin hırsızlıkla suçlanıp geri döndürülmesi, hırsızlık sebebiyle Yamin'in alıkonulması, Yusuf'un dayesinin Yûsuf küçükken yanında kalması için Yûsuf uyurken koluna bilezik takması ve hırsızlıkla suçlanıp iki yıl boyunca dayesine kul olması, Yusuf'un küçükken sofradan gizlice aldığı ekmekleri fakirlere dağıtması, bu olayları dinleyen Yusuf'un kardeşlerine kızması, Yamin'in hırsızlıkla alıkonulması, kardeşlerin Yamin'i almak için Yusuf'un oğlu Mamil'le dövüşmeleri Yehuda hariç diğer kardeşlerin Kenan'a dönmeleri (105b/5 -115b/11)- (90r3 -98v10)

35- Çocukların Kenan'a varup olup biten her şeyi babalarına anlatmaları, haberi öğrenen Yakup'un feryadı ve **7 beyitlik şiir[44]**, Allah tarafından Yakup'un kaygılarını gidermek için Azrail'in Yakup'un

[42] ÖÇ'de bu şiir yoktur.
[43] ÖÇ'de 21 beyit vardır.
[44] ÖÇ'de 6 beyit vardır.

yanına gönderilip Yusuf'un canını almadığını ve Yusuf'un bir yerlerde sultan olduğu bilgisinin verilmesi, Yakup'un çocuklarını bir mektupla tekrar Mısır'a göndermesi, kardeşlerin Mısır'a varıp mektubu Yusuf'a vermeleri (115b/12 – 121a/6)-

(98v11- 103v8)

36- Mektuba büyük saygı gösteren Yusuf'un hazineden bir sandık getirtmesi ve sandıktan Yusuf'u küçükken on dokuz akçaya Aziz'e satarken yazdıkları mektubu kardeşlerine vermesi, kardeşlerin mektubu inkâr etmeleri, bir tas vasıtasıyla bütün gerçekleri kardeşlerinin yüzüne vurması, Yusuf'un kendi kimliğini kardeşlerine açıklaması ve kardeşlerin barışması (121a/7 – 125a/14)- (103v9 – 108r13)

37- Yusuf'un babasına gömleğini göndermek istemesi ve bu gömleğin hikmetinin ne olduğunun anlatımı, Cebrail'in vasıtasıyla gömleğin Beşir'le iletilmesi emrinin gelmesi, Beşir'in kim olduğunun hikâyesi, Beşir'in Yusuf'un gömleğiyle Kenan'a gitmesi, Beşir'in annesine kavuşması, Beşir'in Yakup'a haberi ve gömleği vermesi, Yakup'un gözlerinin açılıp Beşir'in kim olduğunu öğrenmesi, Yakup'un Allah' şükrettiği 9 beyitlik şiiri (126a/1 – 133b/5)- (108r4 – 115v1)

38- Yusuf'un babasını ve kız kardeşini Mısır'a getirmeleri için kardeşlerini Kenan'a göndermesi, çocukların Kenan'a gidip Yakup'tan af dilemeleri ve Yakup'un çocuklarını affetmesi, Tanrı'nın emriyle Yakup ve ailesinin Mısır'a gitmeleri, Yusuf'la Yakup'un kavuşması, Yusuf'un babasına gördüğü rüyanın gerçekleştiğini babasına söylemesi (133b/6 – 137a/3)- (115v2- 118r15)

39- Baba ve oğulun kırk ya da yetmiş yıl sonra birbirlerine Mısır'da kavuşmaları, Yakup'un Yusuf'un eşi ve çocuklarıyla tanışması, Zeliha'nın Yakup için ev yaptırması, kırk yıl Mısır'da kalan Yakup'un Kenan'a dönmesi, Yakup'un çocuklarıyla Kenan'a dönerken babasının mezarını ziyaret etmesi ve burada mezar kazan iki melekle konuşması, Yakup'un sunulan kadehtekini içip vefat etmesi, Yakup'un atalarının yanına defnedilmesi ve kardeşlerin haberi Yusuf'a vermek için Mısıra gitmeleri, Yusuf'un babasının vefatını öğrenmesi ve babası için yas tutması, Cebrail'in gelip Yusuf'la konuşması ve Mısır halkını iman etmeye davet etmesini söylemesi (137a/4 – 143b/2)- (118r16– 124v7)

40- Yusuf'un Mısır halkını İslam dinine çağırması, Yusuf'un ve iman edenlerin Nil kenarında bir şehir kurup yaşamaları, Kurulan bu şehri Melik Reyyan'ın görmek istemesi üzerine Yusuf'a mektup yazması, Yusuf'un Reyyan'a Müslüman olanların bu şehre girebileceği cevabı vermesi, Reyyan'ın Müslüman olması, Yusuf'un hastalanması ve her şeyi büyük oğluna emanet edip öğütler vermesi (143b/3 – 146b/5) - (124v8 – 127v6)

41- **Durumu ağırlaşan Yusuf'tan Zeliha'yı haberdar etmek isteyen kardeşleri Yusuf'un durdurması,** Yusuf'un vefatı, **Zeliha'nın haberi öğrenip yas tutması ve Yusuf'un tabutu başında iki gözünü çıkarıp tabutun içine koyup orada vefat etmesi[45],** kendi şehrinde gömülen Yusuf'un mezarının önce Malik Reyhan'ın şehrine daha sonra Nil'in ortasına taşınması, **Allah'tan Musa'ya Yusuf'un mezarını babası Yakup'un yanına taşımasının emredilmesi, Yusuf'un mezarını arayıp bulmayan Musa'ya bir kadının yardım etmesi, Musa'nın mezarı bulun Yusuf'u Kenan'a/atalarının yanına gömmesi[46],** nasihatlerle ve dualarla hikâyenin tamamlanması (141a/1– 152b/5)- (127v7 – 129v10)

[45] ÖÇ'de bu durum bulunmamaktadır. Buradaki hikâyede, Yusuf'tan önce Zeliha vefat ediyor ve Yusuf, Zeliha'nın arkasında yas tutup vefat ediyor.
[46] ÖÇ'de bu durumlar bulunmamaktadır.